

У 182.

182 М. Кропивницкій.

ПЕРЕДЪ ВОЛЕЮ.

Драма въ 5 діяхъ.

Оттиснъ изъ журнала „Кіевская Старина“.

КІЕВЪ

Типографія Імператорського Університета Св. Владимира
Н. Т. Корчакъ-Новицкаго, Меринговская улица.

1900.

М. Кропивницкій.

У 182

ШЕРЕДЬ ВОЛЕЮ.

Драма въ 5 діяхъ.

Оттискъ изъ журнала „Киевская Старина“.

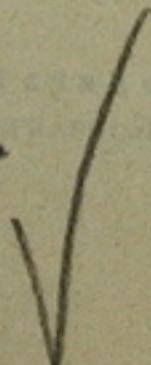
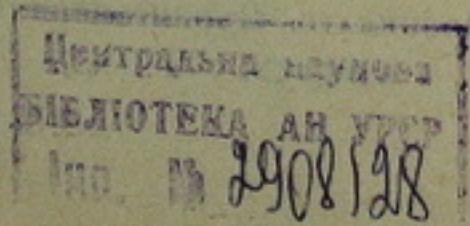

КІЕВЪ

Типографія Імператорського Університета Св. Владимира
Н. Т. Корчакъ-Новинськаго, Меринговская улица.

1900.

Дозволено цензурою. Г. Кіевъ, 10 мая 1900 года.

Из книги
Владимирского

ПЕРЕДЪ ВОЛЕЮ.

Драма въ 5 діяхъ.

(Діється въ 1860 и 1861 рокахъ).

Л Y Ц E Д I I:

Аристархъ Рафаиловичъ Пидгайный, багатый помищыкъ.

Оrysя, ёго дочка, панна.

Шкорупський, помищыкъ, старый панъ.

Пани Шкорупська, ёго жинка.

Дерев'янка, бидный помищыкъ.

Гордецька, помищыця.

Буба } іи дочки, панны.

Кука } іи дочки, панны.

Помпенко, старый панъ, багатый помищыкъ.

Его сынъ, юнкеръ.

Головацька, помищыця.

Синъ іи, хлопець 10-ти рокивъ.

Макарюкъ, на мылыци, бидный помищыкъ.

Перепичка, панъ, багатенький помищыкъ.

Завойко, помищыкъ.

1-й студентъ.

2-й студентъ.

Панычъ.

Панна.

1-й пидпанокъ.

2-й пидпанокъ.

Становый прыставъ.

Диброва Петро Петровичъ. Капельмейстеръ.

Крепакы Пидгайного:

Юрко, скрыпачъ, молодой хлопецъ.

Бухвемчики.

Вартоломей, отаманъ.

Дося, горнышна.

Нянъка.

Сохвія.

Прохоръ.

Баба Репиха.

Яшка, башмашныкъ.

Потапъ.

Сылыхвонъ.

Мокрина.

Хведъко, хлопецъ.

Палажка.

1-й и 2-й чоловики.

Васыльина, крипосна Перепички.

Васыль

Семенъ

Остапъ

бродяги.

1-й и 2-й перевожчики.

Пысарь.

Десятники.

Паны, поромщицы, кучери, мuzыки, слуги и народъ.

ДІЯ 1-я.

Писля обида. Зало. Столы покрыти скатеркамы, скризъ посуда, пляшки, ножи, вилки, чаркы, стаканы. Зъ правою боку фортепіано, била нёго пюпитръ. Обстанова баата и роскошина.

Ява 1-я.

Сылыхонъ, Потапъ, Дося и други слуги збирають посуду зъ столивъ, скатеркы, пляшки и инче.

Сылыхонъ. Ну, й сыла гостей сёгодня до насъ зйихалось!

Дося. Ще тильки це панночка наша прыйихалы зъ ученя и вже такой бенкетъ, а що-жъ то буде, якъ замижъ выдаватымуть?

Сылыхонъ. Сиравжнихъ панивъ сидило за столомъ мабутьне меньшъ якъ на пивъ-сотни; а-що полупанкивъ та пидпанкивъ...

Дося. Однієи птыци попоризано ажъ страшно вымовыть...
(Понеслы ложкы и вилкы.)

Потапъ. Цыплять мало не сотню перевелы, десятка зо два каплунивъ, гындыкивъ...

Сылыхонъ. А поросять хиба мало?

Потапъ. Тroe телять, пятеро ягнятъ...

Сылыхв. А сколько горилки выпыто та вынь усякыхъ? Шампанського мабуть пляшокъ десятка зо два?... Бухветчыкъ одныхъ недопыткивъ позывавъ пляшокъ зъ четыри...

Потапъ. Мени на шампанськое такъ хочъ и наплювать, а отъ до солодкого йиства то разъ-у-разъ такъ и верне мени рота: здается, колы-бъ моя воля, то и въ день, и въ-ночи тилько одне солодкое и йивъ-бы, тилько солодкымъ и годувався-бъ.

Сылыхв. А въ мене гостець солодкого зовсимъ не прыйма: якъ зйимъ хочъ шматочокъ меду, заразъ и губы пухнуть, и нисъ набряка...

Потапъ. Кому ты оце патякаешъ? Хто позавчора у кладовій варення трискавъ, що ажъ за вухамы лящало?...

Сылыхв. Такъ то-жъ варення, а я тоби кажу про медъ...

Потапъ (*дражнитъ ёго*). „Про медъ“!.. Бачывъ я, якъ ты и медъ трискавъ.

Сылыхв. Сёгодня бухветчикъ зновъ укравъ три срибныхъ ложки.

Потапъ. Та ну?

Сылыхв. Передавъ жинци, а та вже потырала ихъ додому.

Потапъ. Сылу винъ перекравъ панського добра!

Сылыхв. Що-разу якъ тилько зайдутся гости на обидъ, чы на баль, винъ заразъ що-небудь и пидцупе... Отъ мы зъ тобою такъ дурни!...

Потапъ. Чого дурни?.. И мы навчымось колись...

Ява 2-я.

(*Ти-жъ и два пидпанки*).

1-й пидпанокъ (*Гука*). Гей, подай вогню! (*Сылыхвонъ подає сирничокъ*).

2-й пидпанокъ. И мени! (*закурють*).

1-й пидпан. А ловки у Пидгайногого цыгары!

2-й пидпан. У Помпееенка кращи!

1-й пидпан. Мы зъ тобою сёгодня ни разу и не чокнулись.

2-й пидпан. Невже? Такъ давай чокнемся. (*Налывають вино и чокаются*).

1-й пидпан. (*пье*). Яке це вино?

2-й пидпанок. Та що тамъ розбирать, не однаково хиба? (*пьють*).

1-й пидпан. Чуешь? Пидхожу я сёгодня до пыкатора Шкорупського та й кажу: „дозвольте зъ вами чокнутись?“ А винъ зареготавъ зъ-горда та й каже: „хочъ и не треба!“ Ну, постривай-же. Будешъ ты прохаты, щобъ я тебе на выборахъ пиддержавъ... Я-жъ тебе пиддержу: замись одного—два чорняка покладу!..

2-й пидпан. А я маю зуба на самого пана-хозяина. Ты бачывъ, якъ винъ мене прывитавъ?

1-й пидпан. Ни, а якъ?

2-й пидпан. „Лыбонь, каже, я васъ у-перше бачу“?... Чы чуешь, винъ мене у-перше бачыть!... И торикъ бувъ, у нёго на полюванни, и позаторикъ на Велыкденъ, и ще давнищъ на Ризво... А винъ мене у-перше бачыть!... По загряныцяхъ щогода гасає, такъ вже винъ нашого брата не добача, велыке дабе!... Ну, постривай, я тоби колысь зибью пыху!... Чванытся тымъ, що жинчыне добро мотає...

1-й пидпан. Я зъ нымъ сёгодня и зовсімъ не прывитався, нехай буде вдячный мени за те, що я прыйхавъ до нёго...

2-й пидпан. А знаєшъ, що я тоби скажу? Що не говоры, а дочка у нёго—гарненька.

1-й пидпан. Що, колы-бъ ты бувъ трохи молодчий?

2-й пидпан. Колы-бъ же-то, вона-бъ моихъ рукъ не мунула!

1-й пидпан. Невже?

2-й пидпан. Вирь мени!... (*Зитхнувъ*). Давай зъ досады выпьемъ.

2-й пидпан. Давай! (*Выпивають*).

2-й пидпан. Якъ - бы мени хочъ п'ять годъ зъ плечей.... Одначе я бильшъ сюды а ни ногою,—калачечь мене не заманить! „Винъ мене у-перше бачыть“!...

1-й пидпан. А якъ попросыть прыйздыть?

2-й пидпан. Хиба що попросыть. Ты куды звидци?

1-й пидпан. До Малышевськихъ, тамъ завтра панна Пазя именыныця. А ты куды?

2-й пидпан. А я до Радышевськихъ, сегодня тамъ панаҳыда.

1-й пидпан. Писля завтра у Назаровыхъ крестыны!

2-й пидпан. Прохалы?

1-й пидпан. Ни.

2-й пидпан. Пойдешъ.

1-й пидпан. Пойду. Бува якъ не пойду, щобъ не розгнивались?

2-й пидпан. Такъ мы тамъ мабудь зустринемось. Пойду и я мабуть до Малышевськихъ, тамъ сёгодня буде венгерське, а у Радышевськихъ на вына скуповато.

1-й пидпан. Хиба? Такъ и я краще пойду до Малышевськихъ! (*побилы*).

Потапъ. Що то воля?

Сылыхв. Та ще й панська: куды скортило, туды й пойихавъ!

Ява З-я.

Ги-жъ и бухветчики.

Бухветчики. Вы й доси бабляетесь биля посуды, все зъ розсказнямы, а дила хочъ й не пытай; а бухветчики подавай за васть одвить. Ножи та вылки и доси не вычышени, самувари и доси не настановлены, а хто выненъ?—бухветчики!—Сёгодня изъ столу ажъ трь срибныхъ ложки украдено; звычайно, що це пидцула ота голота—пидпанки, котра не мае свого прытулку, та тилько вештается по панаҳы та пидцулюе усячыну... Тамъ пообида, тамъ повечеря... Треба буде панови доложыть про ложки, а то ще подумають на кого зъ нась... Ну-жъ, воловодьтесь шпарчій... Успіете видлежаты бокы, якъ панъ у загряныцю пойидуть!.. Хто оту пляшку вже спорожнывъ, адже вона повна була?

Сылыхв. Тутъ заразъ прыбигло двое полупанкивъ, осьти... якъ бо ихъ? Церченко та Репченко. Выпилы та й майнулы!..

Бухветчыкъ. Ну, и вийлися-жъ мени оти полуцанки: не то що все повыпываютъ, а й повылизуютъ. (*Потапъ и Сылыхвонъ пилили зѣ посудомъ*). Була повнисенька пляшка, якъ вже зъ-за столу повставали, а теперь тилько на денци.

Сылыхв. (*ввиходе и бере зновъ посуду*). Чы панъ до Риздва выйидуть у загряныцю, чы писля Риздва?

Бухветч. А тоби що?

Сылыхв. Та я про Соньку хотивъ спытаты, чы й іи визьмуть зъ собою, якъ торикъ Дуньку?

Бухветч. Яка вона тоби Сонька, яка? Сохвія Мыколаевна, а не Сонька. „Сонька!“ Колы панъ іи прыблызылы до себе, такъ вже вона тоби стала не Сонькою, а Сохвіею Мыколаевною,—розуміешъ? Тебе прыблызять—и ты будешъ не Сылыхвономъ, а... Якъ твого батька звуть?

Сылыхв. Даныломъ.

Бухветч. Стало быть, тебе велычатымуть тоди: Сылыхвономъ Даныловычомъ. Бува часто такъ, що иноди и самъ чоловикъ не вгада, чымъ винъ завтра буде. Примеромъ, сегодня заснувъ Грышкою чы Ванькою, а завтра проокинувся Григоріемъ Василёвычомъ, або-жъ Иваномъ Семеновычомъ!..

Сылыхв. (*Идучи*) Хотивъ-бы я завтра проокинутысь Даныловычомъ.

Бухветч. (*Самъ*). Не ти вже часы настають, не ти, якъ колысъ... Першъ паны пылы выно такъ, що бильшъ половыны ёго зоставалось у стаканахъ, та чаркахъ, а теперь... Отъ и пожывляйсъ теперь зъ недопытківъ! (*Пишовъ*).

Ява 4-я.

Два студента проходяты.

1-й студентъ. Куды ты мене завизъ? Я тебе пытаю, куды це ты мене завизъ?

2-й студентъ. А хиба що?

1-й студентъ. Це якась дыка, варварська сторона!..
Тутъ не люде жывуть, а людоиды, звиряки!..

2-й студентъ. Правда, що цей кутокъ можна сміливо назвать медвежачымъ, сюды ще не скоро досягне промиаль свита. За те-жъ тутъ панночки яки гарненьки, чудо!..

1-й студентъ. Бабій ты й бильшъ ничего!.. Ни, я сюды бильшъ ни ногою; тутъ прыселюдно бьють людьну по морди, кровъ спускають!.. Отой, що на мылыци панокъ—Макарюкъ, винъ ударывъ свого лакея такъ, що той кровью умывся... Я ве знаю, якъ не кинувся на нёго?.. Це варварство, инквизиція!...

2-й студентъ. Ты городянынъ, и тебе дывують сельски видносини, а мы до того прызвычаились.

1-й студентъ. Я не хочу прызвычаюватись, не хочу тутъ дали заставатись; я задыхаюсь въ цій атмосфери!.. Йидемъ мерщій звидци!.. Будь проклято и село, колы въ нёму таке звирство коится!.. (*Хутко идуть*).

2-й студентъ. Ходимъ попрощаємося.

1-й студентъ. Не пиду, нема мени зъ кымъ тутъ прощатись! (*Пишили*).

Ява 5-я.

Дося и бухветчицѣ.

Дося. Дывиться, дядю, яку стричку подарувала мени панночка?

Бухветч. А ты-жъ поцилувала ихъ у ручку?

Дося. А вже-жъ.

Бухветч. Вумныця.

Дося. Воны не давалы руки, а я такы поцилувала!

Бухветч. Двичи вумныця! Именно—не дае, а ты наважайся поцилувати и таки неодминно поцилуй. Вумныця! Бачыла, якъ я разъ-у-разъ панови цилую ручку, а потімъ у плече? Вумныця, по дядькови пишла.

Дося. Я-жъ такъ, якъ и вы...

Бухветч. Паны дуже люблять, щобъ имъ ручки цилувати. Часомъ провинишъ, воны наважаються тебе вдарити, вже

й замахнутся, а ты ухопы ихъ за ручку, поцилуй, и заразъ серде у ныхъ одійде!..

Дося. А якъ панночка ловко говорять по-простому—й не забулы!..

Бухветч. Чого-жъ бы воны забулы? на те воны людына!

Дося. У ныхъ и книжки йе таки, зъ которыхъ воны чытають по-простому... До всихъ дверськихъ витаются, та такъ хороше.

Бухветч. По маменьци пишли. И покійныця, парство имъ небесне, таки-жъ булы ласкави та прыятни. Не дожылы побачыты свою едыначку зрослою.

Дося. Скилько тоди літъ панночки було, якъ пани померла?

Бухветч. Годъ шистъ, або сімъ! Зъ тієї добы все у нась пишло шкереберть...

Дося. Вы тежъ, дядю, за покійною панею прыйшли у прыдане, якъ наши татко?

Бухветч. А вже жъ!.. Нась триста двадцять семей сюды перегнано зъ Полтавщины; тутъ була земля пустопорожня. У нашыхъ панивъ було багато земли, по всихъ губерняхъ,—бильшъ двадцяты тысячъ десятыхъ було.

Дося А у пана хиба не було своихъ людей та земли?

Бухветч. Це бъ-то у цёго пана, у папаши нашои панночкы, у Пидгайного?

Дося. Эге-жъ?

Бухветч. Було ще за батькivъ де-що, та й те загуло! (*дає їй пляшки*). Несы оци пляшки до бухвету, бо якъ набижать — повылазують... (*Дося пiшила*). Свое загуло, а це вже годивъ зъ десятокъ жинчыне мота та ніякъ не промота... Ажъ досада тебе бере, що отакъ марно добро пропада. Бачучы, що вси таскають, вси пожывляються, иноди и самъ зъ пересердя потяглешъ яку дурныцю: чы ложку срибну, чы салхветку... Бо то тилько й твого. По заграныцяхъ що года йиздыть, у карты грае, зъ дивчатамы воловодытся... Отъ вже Соньку накынувъ окомъ, а чы на довго? Горыну залышывъ, якъ и Домку, або Прыську;

Дуньку десь загряныцею кынувъ... Ненажерлыый!... Гараздъ хочъ за те, что переставъ павозыты чужыхъ, а то булы тутъ: и хранчужанки, и аглычанки, и всяки!.. И не потрапышъ бувало, якъ имъ и годы!..

Ява 6-я.

Орыся и бухветчыкъ.

Орыся. Здрастуйте, Сафронъ Васылёвычъ!

Бухветч. Який я вамъ „Васылёвычъ?“ Сахронъ та й годи.

Орыся. Я васъ ще й не бачыла, якъ пожываете?

Бухветч. (*лове руку*). Подозвольте-бо! Та такы-жъ дозвольте.

Орыся. Ни, не треба, не хочу....

Бухветч. За вищо жъ вы гниваетесь на мене?

Орыся. Я не гниваюсь... Мени такъ не подобается.

Бухветч. (*цилуе ій руку*). А мы завжды повинни...

Орыся. Пожалуста, бильшъ такъ не робить, а то я й справди гниватымусь...

Бухветч. Такъ було и ваши маменька кажуть, царство небесне, вичный покій ихъ душеньци. „Не треба, кажуть, не смій цилувать“... А я все-такы не одійду, доки не поцилую имъ обохъ ручокъ.

Орыся. Мама доброю була до васъ?

Бухветч. И, Боже мій! До кого воны не булы доброю?.. Ангольска душа. Вы манёньки булы, не гараздъ памъятаете мамашу?.. То булы благодушна душечка!

Орыся. Отакою и я буду до васъ, тилько просю въ памъять моєї мамы бильшъ николы не цилуйте мени рукъ (*иде до викна*). А якъ гарно въ сели,—куды не кынешъ окомъ, скризъ краса!...

Бухветч. (*на викѣ*). Не вже й справди розгнивалась?.. Ни, ни, не вирю!... Якъ-то можна, щобъ я гнивався, якъ мени ручки цилуватымуть?.. Манижытса!... (*Пишовѣ*).

Ява 7-я

Гордецька, Буба и Кика.

Гордецька (до Орыси). Щаслыви вы, Орысю, що йидете зъ папою загряныцю.

Орыся. Хто вамъ це сказавъ, що я йиду? Папа самъ йиде.

Гордецька. А чому-жъ бы вамъ не пойихать?

Буба. Побувать въ Парыжи?

Кика. Въ Вѣни, въ Берлѣни?

Орыся. Папу я тилько стиснла-бъ... Та и колы-то ще винъ йиде: у генвари, або у феврали, а у насъ теперъ ще сентябрь. Я висимъ рокивъ не була дома и теперъ хочу пожыть въ сели, а на той рикъ може и мени скортыть въ Европу?

Буба. А мени село такъ спротывило!...

Кика. Я вже не разъ казала мами, що рада за першого женыха выйти, хто-бъ винъ не бувъ, тилько-бъ швидче зъ села. (*Пишлы*).

Ява 8-я.

Шкорупській, Шкорупська и Деревьянка.

Шкорупській. Це вже щось тутъ не по моему затишають; який ще тамъ концертъ? И такъ музика ревла и пивчи горло дерлы за обидомъ, що й доси у вухахъ лунає.

Деревьянка. Дочка-жъ пана Пидгайного скинчилла на-вуку, ну отцеви и кортыть похвастатись передъ гостями, якъ вона гра на фортепіани. Це похвально и правоучительно для другихъ.

Шкорупський. Скризь ты носыши зъ своимъ правоучительствомъ, якъ дурень зъ пысаною торбою!.. Найкращий правоучитель—черево... Найшлись гости—и одпусты ихъ додому; а концертъ—це вже насыліе...

Шкорупська. Та замовчы-бо, старый воркотуне! Тоби тилько-бъ видлежуваты боки.

Шкорупський. И найкраще. Чоловикъ чымъ бильшъ спыть, тымъ меньшъ гришты. У мене наймудришы звычай: якъ тилько гости скинчылы обидъ, гукну на слугъ, щобъ гостямъ заразъ коней подавалы, а самъ на бокову. И гости вже знаютъ, що имъ ничого засыжуватысь, заразъ за шапки и геть зъ двору. А я заразъ звелю позачынять виконныци та повыгнуты мухъ; потимъ скыну зъ себе геть все чисто, зостанусь якъ маты вродыла, клычу двохъ покоёвокъ, щобъ п'ятки чесалы, а моя Мянодора Порхвыровна у головци мени съкае.

Шкорупська. Е чымъ хвалытысь!

Древъянка. П'ятки чесать и въ голови съкатъ—це було голивне дило ще за предкивъ нашихъ, блаженои памяты. О, благословенна старына, згадаешь тебе и тильки зитхнешъ!.. Именно-що жыття було: ни печали, ни воздыханія... А ловко спытся пидъ лоскитъ п'ятокъ.

Шкорупський (*до жинки*). Мыдосю, якъ ты думаешьъ, чы не пойихаты намъ оде заразъ до-дому?

Шкорупська. Неловко... Адже прохалы зостатысь?...

Шкорупський. То-то що прохалы. Хотивъ-бы я теперь буты краще на мисци непроханыхъ... (*Сида*). Ничого робыть... Та колы-бъ вже швидче почыналы?

Древъянка. Может звелить податы вамъ файку?

Шкорупський. Яку ще тамъ „файку“ выдумавъ? Люлька, або трубка, а то ще файка!.. А ну, гукны. Та нехай и тоби подадуть. Я зъ собою беру завжды три-четыри люльки, докы одну докурю, щобъ друга вже була набыта. Ты Вахштабъ курышъ?

Древъянка. Ни, Жукова.

Шкорупський. Покынь Жукова, куры Вахштабъ. Я сорокъ три рокы курю тилько Вахштабъ и ненавыдю того, котрый куре Жукова.

Древъянка. Та я можу и Вахштабъ... Гей! Кырыло! Люльку твоёму панови и мени. (*Слуга подає люльки*).

Я в а 9-я.

Гордецъка, Буба и Кика.

Гордецъка. И добре вона гра? (*Сида*).

Буба. Слухать можна.

Кика. У кого йе охота.

Буба. Ну, це вже ты, Кико, зъ заздрошивъ кажешъ!

Кика. Пожалуста, не выгадуй, Буба!.. Безъ всякихъ заздрошивъ кажу, что вси іи таланты въ іи багатстви.

Гордецъка. Годи вамъ спречатысь. Звисно що багатство кожного дме и наддае пыхы.

Я в а 10-я.

Помпейко, сынъ его Юнкеръ и ще гости.

Помпейко (*розгниваний*). Який я старець? Я тебе пытаю: який я старець?

Юнкеръ. Та це-жъ, тату, виршъ такий.

Помпейко. Який у чорта виршъ? Тыче на мене рукою и каже: „старець!“

Шкорупський. Що вчынылось?

Помпейко. Пани Головацъка мене зневажыла; вывела проты мене свого сына и каже: „промовляй!“ Той показуе отакечки пучкою на мене и каже: „старець!“ Який я старець? У мене 10 тысячъ десятынъ земли, а я „старець?“ Старець зъ торбамы ходыть, а я помищыкъ!..

Юнкеръ. Кажу-жъ вамъ, що то виршъ такий Ломоносова:

„Науки юношай пытаютъ,

Отраду старцямъ подаютъ!..“

Деревьянка. Це правда, що у господына Ломоносова ѿтакий виршъ. Старець означа: ветхий чоловикъ, преклонныхъ, або почтенныхъ лить. А то ще йе и такий виршъ:

„О ты, что въ горести напрасной

На Бога ропщешь чловѣкъ!..“

Помпейко. Та воно спрэвди! А хто жъ то таўкі той Ломоносовъ?

Дерев'янка. Господынъ Ломоносовъ—то таўкі заслуженны чоловікъ и кавалеръ.

Помпейко. А!.. А я думавъ... Ну, якъ що йе, то... Тилько до чого винъ той виршъ склавъ?

Дерев'янка. Для вразумленія и назыданія.

Шкорупськы (до жинкы). Ну, Помпейка ни якымъ виршомъ не вразумышъ, бо винъ зъ роду-вику ни однои кніжкы не прочытавъ.

Шкорупська (до ёго). Та годи бо тоби!..

Шкорупськы (Тыхо). Малограмотны дворянынъ.

Ява 11-я.

Головацька зъ сынамъ.

Головацька (до Помпейка). Вы безъ прычыны, Помпей Дорофеевычъ, розгнивалысь на мого Васю.

Помпейко. Та то выйшло якось... Воно непорозуміння... Выбачайте мени. (*На бікъ*). Заслуженны чоловікъ и кавалеръ вирши склада,—за чого?..

Ява 12-я.

Макарюкъ (на мыльци), за нымъ слуга.

Макарюкъ. Антуанъ, трубку! (*Слуга подае*). Ты, ты въ постолахъ? Хиба я тоби не прыказувавъ надить чоботы?

Аntonъ. Захарко прыбигъ у поле: „кыдай, гука, плуга та швыдче иды зъ паномъ йихаты, надивай лірвею...“

Макарюкъ. Запорю!..

Аntonъ. Хрестъ мене шобый, винъ ничего не казавъ за чоботы. „Надивай, каже, лірвею!“...

Макарюкъ. Запорю, на смерть запорю!.. (*Сівъ*).

Ява 13-я.

Панна и панычъ.

Панна (зъ квіточкою въ руці). Чого вы бажаете оцій квіточці?

Панычъ. Бажаю ій увесь викъ цвисты и пышатысь красою.

Панна. А вгадайте, на кого я загадала?

Панычъ. Ни, не вгадаю.

Панна. Ця квиточкa—де я.

Панычъ. Гараздъ, що я не побажавъ ій завъянуты!..

(Силы и нышкомъ размовляютъ).

Я в а 14-я.

Завойко, Перепичка и Васылъна.

Завойко (на порози). Це буде всимъ зневага, велика зневага!..

Перепичка. Кого я тымъ зневажу, кого? Паніи наши знаютъ все, ихъ ничымъ не здивуешъ; панночки-жъ настолько наивни, що ничего не знаютъ; а у тебе, якъ и въ другихъ, на кого тутъ не гляну,—йе своя Васылъна; а у инчого дви, або й трь!.. Тилько вы ховаетесь зъ своимы, а я не ховаюсь. Не знаю, що чеснишъ? Слухайте, господа дворяне, тверези—не пьяни! Хочъ я и пидъ чаркою, одначе не на стильно, щобъ забутысь: хто я и де я!.. Вы може сподиваетесь видъ мене дебошу, чы скандалу?.. Я знаю, де можна дебошырить, а де й зась!. Дозвольте мени вамъ нызенько уклонытись и попрохаты прощення... Оде била мене моя Васылъна, моя крипостна, моя... Паны и паніи добре знаютъ, хто вона мени, а панночкамъ не треба знаты... А все-жъ я ій не дозволю систы въ вашимъ присутствіи: дысциплына, субординація и мордобытіе!.. Я хочу Васылъну просвityти на щотъ музыки, бо вона у мене дурна, якъ вивця,—вона тилько и чула, якъ чередныкъ грае на зубовій дудци метельцю, а свынаръ на выграниц „чоботы...“

Я в а 15-я.

Пидгайний и Орыся.

Пидгайн. (веде Орысю пидъ руку). Не соромся, доню, и покажы гостямъ, що отець не даромъ объ тоби клопотався! (Пидводе до фортепіано).

Орыся. Я не соромлюсь... а тилько за для чого ће?

Пидгайн. Я такъ того хочу.

Орыся. Хиба? (*Глянула на Васыліну*). Ахъ, яка-жъ чудова українська одежа!.. А сорочка якъ гарно вышита! (*Підходе до Васыліни*). Хто вамъ такъ гарно вышивавъ?

Васыліна. Я сама.

Перепичка (*Васыліни*). Ручку, ручку швидчъ панни поцилуй!..

Васыліна (*лове руку Орыси*). Подозвольте...

Орыся. Ни за що на свити! Такъ поцилуємся. (*Цилуетя з єю Васыліною и потимъ иде до фортепіано*).

Перепичка (*до Завойка*). Бачывъ?

Завойко (*до нього*). Така и іи маты була!

Пидгайн. Заграй-же намъ, Орысю,—мы хочемо слухаты. (*Сюда. Орыся розгорта поты и гра щось классычне; гости все бильшъ сходяться и сидаютъ. Всі слухаютъ зпершу тихо, а потимъ починають по-тыху гомонити*).

Помпейко (*до сына*). Та колы-жъ вона гратьме?

Юнкеръ. Вона жъ вже грає.

Помпейко. Чортъ батька-зна що брынькає!..

Завойко. Колы-бъ заграла Варшавського марша, а ће щось...

Шкорупський. Стоило зоставатись, щобъ отаку нисенитицю слухаты?..

Дерев'янка. Музика для слуха вразумительна и называема!.. (*Орыся скинчилася, починаються оплески*).

Юнкеръ. Папенька, плещить-бо!

Помпейко. Хиба треба? (*Плеще*).

Шкорупський (*плеще*). А може воно и справди щось путяще?..

Завойко. А все-таки нема ничего кращого, якъ Варшавський маршъ, або: „Ой не ходы Грыцю“... (*Плеще*).

Перепичка (*до Васыліни*). Ну, якъ тоби?

Васыліна. На мени чогось усе тило терпне, неначе я на неби.

Пидгайн. Гей, поклычте сюды капельмейстера и Юрка.

Шкорупський. А де ще що буде?

Шкорупська. Та мовчы-бо.

Завойко. У, Юрко здорово гра Варшавського марша, або Кармалюка.

Помпенко. Послухаемъ ще Юрка.

Шкорупський. А писля Юрка, може увійде свинаръ та заграє: „Свина въ риши, поросята въ моркви?..“ (*Репуше*).

Шкорупська. Та й невгомонний же ты!

Ява 16-я.

Капельмейстеръ и Юрко зъ скрипкою.

Пидгайн. Ну, Петро Петровичъ, похвастайте намъ вашимъ ученыкомъ!

Диброва (*Кланяючись панамъ*). О, зъ гордостю скажу, що маю кымъ похвастаты. (*До Юрка*). Уклонись панамъ! (*Юрко кланяється*).

Панна (*зъ квіткою*). Який красавець!

Буба. Крипакъ и така импозантна фыгура!..

Кика. Ему приставъ-бы гусарський мундиръ!. Ментикъ, долмачъ, чикчири!..

Диброва (*Підвіде Юрка до фортепіано*). Панно Орысю! Колысь, якъ вы ще були моєю ученицею, я постеригъ у васъ талантъ музикальный и не помылывся. Дозвольте доручиты вашій ласци ось другий талантъ!

Орыся (*Не дивлячись на Юрка*). Чы не про нёго мени татко говорылы?

Диброва. Певно про нёго. Проаккомпаниуйте ёму се-ренаду Шуберта. (*Росклада ноты на пюпитри*). Уклонись, Юрку, панночки. (*Юрко кланяється*).

Орыся (*глянула на Юрка*). Ты... давно граешъ?.. Якъ твоє ім'я? (*на бікъ*) Ахъ, що за очи!..

Юрко (*глянувъ на неї и затремтивъ*). Давно граю?..

Диброва. Хиба ты не розуміешъ, про вищо тебе пытають? Панночка пытають: чы давно ты на скрипці граешъ и якъ твоє ім'я. Кажы: чотири роки якъ граю, а ім'я—Юрко.

Юрко. Ходимъ звидци, ходимъ...

Диброва. Ц—сь! (*Тыло ёму*). Ты ошаливъ, чы що?..

Юрко. У мене щось голова... въ очахъ... Тикаймо!..

Диброва (*ёму*). Опамътайся! (*До панны*). Засоромыўся бидный хлопець зовсимъ. Промовте до нёго слово, щобъ винъ набрався смилости. (*До Юрка*). Опамътайся!

Орыся. Не соромся, Юрку... Ну, прылагодься, заразъ гратымемъ... Чого ты такой?

Юрко. Я не знаю... не втамлю ничего...

Орыся. Заспокойся. Ну, почнемо?

Юрко. Почнемо. (*Грають. Юрко чымъ дами, все бильшъ забуваецца и виддаецца иилкомъ музыци. Всі навкругы затыхають*).

Помпеенко (*тыло*). Хочъ и не разумію, такъ почвуаю!

Деревьянка (*декламуе*). „О, ты, что въ горести напрасной
На Бога ропщешъ человѣкъ!..“

Кика. Скильки экспрессіи!.. Яка техніка!..

Шкорупський. Теперъ вже и я не шкодую, що зостався.

Перепичка. Чого ты, Васылыно, плачешь? Годи, не соромъ мене!..

Васылна. Не можу!.. Нибы маты мене докоряе, нибы батько клене!.. (*Выбила*).

Панна (*Зъ квіточкою*). Яка роскишна и чула душа у Шуберта!

Звойко. Чортъ ёго батька зна! Лыбонь це ще краще видъ Варшавського марша! (*Оплески*).

Нидгайн. (*Пидійшовъ до Дибровы и стыска ёму руку, а Юрка хлопа по плечу*). Браво, браво!..

Диброва (*до Юрка*). Кланяйся!

Юрко. Кому?

Диброва. Кланяйся панамъ. Ты такы очмаривъ?.. (*Тымъ часомъ панны пидійшли до Орыси и витаютъ ії*).

Юрко. Швыдчъ ходимъ... душно!..

Пидгайн. (*до гостей*). Прошу всех въ садъ,—тамъ чека нась чай и кофе. (*Гости расходятся*).

Шкорупський (*до жинки*). Николы не сподивався, щобъ у мужыка така чулисть була!.. (*Пишли*).

Юнкеръ. Зостанемось, папенька, на вечеръ, певно и въ вечери гратымуть?

Помпенко. Отъ и кажы писля цёго, що у скрипци нема языка. (*Пишли*).

Перепичка (*до Завойка*). Васылна, якъ корова, реве, та й у мене оказались очи на мокримъ мисци!.. (*Пишли*).

Диброва. О, теперъ и мы ходимъ.

Орыся (*до Юрка*). Який у тебе дужый и слухняный смычокъ!.. Честь вамъ, Петро Петровычъ! Честь и слава!..

Юрко. Такъ вже певно николы не заграю!..

Диброва. Винъ сёгодня якийсь непрятомный!.. Визьмы-жъ ноты!.. (*Пишовъ*).

Орыся. Кажешъ, не заграєшъ вже такъ? Чому-жъ то?

Юрко. Не заграю!..

Орыся. Чого ты такий?..

Юрко (*глянувъ ій въ виши*). А вы на вищо таки?

Орыся. Яка-жъ я?

Юрко. Не вмію вимовыть... •

Орыся (*дає ноты*). Визьмы оци ноты, передавысь, у вечери гратымемъ.

Юрко. Такъ вже николы не заграю!.. (*Бере ноты*).

Орыся. Черезъ що-жъ то?

Юрко. Никблы, никблы!.. (*Пишовъ хытаючысъ*).

З а в и с а.

Д I Я 2-я.

Черезъ рицъ. Збоку невеличкий домокъ, вкритый гонтою зъ ганкомъ, зъ трёма вікнами; зъ другою боку, на другимъ плану, людська кухня; на останнимъ плану—задній фасадъ пансікыхъ

хоромиевъ, зѣ балкономъ и террасою. Навкруты дому садъ, дали село, дали перелисочки и поле.

Надѣ вечиръ.

Я в а 1-я.

Репыха и Орыся. (Выходять крадыкома зѣ хоромиевъ до саду).

Орыся. Оглянъся навкругы, щобъ не постереглы.

Репыха. Не бійтесь, нема никого. Дытына тамъ у саду,— никто не побачыть.

Орыся. Ну, ходимъ вже!

Репыха. Досю треба задобрыты, щобъ держала языка за зубами... Осьдечки и вона. (До Доси) Ну?

Я в а 2-я.

Ти-жъ и Дося.

Дося (*иде зѣ сада*). Не видно никого.

Репыха (*до Орыси*). Ходите-жъ мерщій!..

Орыся. Досю! Ты вміешъ держати языка на прыпони?.. Мовчатымешъ, то й тоби краще буде.

Дося. Про вишо? (*Репыха и Орыся пішли въ садъ*). Куды це воны пішли? Яка-жъ це болисть у панночки, що бабу Репыху кликалы? (*Оглядается*). А може вже?.. Панночка велять мени держать языка на прыпони... Ой, щось це не даромъ! А ну, пиду за нымы назырци... (*Пішла въ садъ*).

Я в а 3-я.

Вартоломей и трыв хлопии (идуть видѣ воритѣ).

Вартоломей. Я-жъ скілько разивъ наказувавъ вамъ, щобъ не спалы?.. Бачъ, яку правылу соби взялы!..

Два хлопци. Мы, дяденька, ій-Богу не спалы! То гедзъ расположавъ телять, воны й побиглы въ горохъ!..

Вартол. Який гедзъ? Гедзъ тилько у Спасивку сиче скотыну. Ось я вамъ задамъ гедза!..

Два хлопци. Ій-Богу, дяденька, мы не спалы!..

Вартол. Ходимъ, ходимъ до конюшни!..

Два хлопци. Ій-Богу, дяденька, мы не вынни.

Вартол. А кто-жъ выненъ? Хто, пытаю, выненъ? (До третёю). А ты чого мовчышъ?

З-й хлопець (Хвeдъка). А що я казатыму? Все одно, бытымете!

Вартол. И бытыму, тебе бытыму!..

Хвeдъка. Та мене-жъ...

Вартол. Бо ты й выненъ!

Хвeдъка. Та я-жъ.

Два хлопци. Авже-жъ, винъ! Мы ёму кажемо: „давай, Хвeдъка, навернемо телять на стерни, щобъ въ горохъ не вперлысь...“ А винъ каже: „чортъ ёго поберы, горохъ: хиба винъ людський? винъ пансъкий!..“

Хвeдъка. Це-бъ то я отакечки казавъ?

Вартол. Ахъ ты, харцызе! То ты такой?

Два хлопци. Винъ, дяденька, васъ лаявъ, ще такъ погано лаявъ: у батька-матиръ!.. И казавъ на васъ: „барыло“.

Хвeдъка. Я казавъ?

Два хлопци. Та ты-жъ. Каже: „Вартоломей—Кутломей!“ Це у ныхъ, дяденька, ие така собака коштробата, Кутломеёмъ дражнять...

Вартол. Такъ ты такой, сучый сыну!

Хвeдъка. Колы вирыте имъ, такъ быйте мене!..

Два хлопци. А не казавъ ты, що дяденька: „катъ, парло, котолупъ?..“

Вартол. (вхопывъ Хвeдъку за вухо). Ахъ ты-жъ, чортливъ вылупку! Я-жъ тоби заразомъ покажу: и ката, и парла, и кутломея!.. (Повивъ до конюшни).

Ява 4-я.

Дося (бижыть зъ саду). Та невже-жъ де я бачыла своими очыма? Мабуть я сплю, мабуть це мени у сни выижается?..

Я в а 5-я.

Мокрына и Дося.

Мокрына (*з з людской кухни*). Чого це ты, небого, все въ садъ бигаешъ? що тебе напало?

Дося. Не пытайте, не пытайте, бо все ривно ничего не допытаетесь, мовчатыму,—якъ камъяна, якъ нима!.. Не заступайтє-бо мени дорогы, пустить!..

Мокрына (*стала проты hei*). То ты такъ зо мною? Це ты й титци ридній не скажешъ? Спасыби! диждалась честы видъ небогы!..

Дося. Ой, Боженьку! Я зд страху й забула, що вы мени титка!.. Ой, выбачте мени!.. Тилько жъ вы, тёту, Бога рады, никому а ни словечка. Ой! страшно и вымовыты!..

Мокрына. Кажы вже швыдче!

Дося. Оцими власнымы очыма бачыла, щобъ мени свита сонца ве вздриты!..

Мокрына. Що бачыла, що?

Дося. Заразъ баба Репыха приходыла, бачылы?

Мокрына. Чого-жъ то вона?

Дося. Чы нась нихто не пидслуха?

Мокрына. Ну, ну?

Дося. Приходыла ото вчора падъ вечиръ баба Репыха до панночки, и почалы воны вдвохъ шепотиты; я й насторожыла вуха, якъ мене дядё бухветчыкъ повчалы, щобъ завжды насторожувала вуха... Шепотять, та й шепотять... А дали пишли кудысь у-двохъ. Зовсимъ вже пизно панночка повернулись до дому, та таки слаби, що й на ногахъ не встоять.

Мокрына. Ну, ну, розсказуй дали!

Дося. Стравайтє-бо! А оце теперъ, якъ прыйшла зновъ баба Репыха, послалы мене въ садъ подывытысь, чы нема тамъ кого. Вертаюсь я зъ саду, ажъ воны обыдзи вже идуть мени на зустричъ...

Мокрына. Ну, ну?

Дося. Воны въ садъ, и я за нымы назырцемъ. Доходить до рички,—бачу, зупынылъсь; и я соби oddаля зупынылась. Ажъ

дывлюсь: баба Репыха похылылась у кущъ и подае панночци дытыну. Памътаете, казала я вамъ, що панночка Юрка покохалы, не вирылы?

Мокрына. Ну, ну, ну?

Дося (оглянулась). Богъ пославъ панночци сына!

Мокрына (жахнулась и ажъ прысила). Сына?..

Дося. Щобъ я свита сонця не вздрила!

Мокрына. Сына?!..

Дося. Эге-жъ. Репыха подала имъ дытыну, а понночка почалы іи годуваты... Сама бачыла своимы очыма.. Цытьте! Ондечки паниочка вертаются въ хоромы.

Мокрына. Хи, сердешна! Ледве йде. Бачышъ, що то страхъ,—винъ пересылюе усяку болисть!...

Дося. Прысядьте! (прысидають за плотомъ).

Орыся. (Ледве переступа). Лыбонь никто не постеригъ?.. Охъ, въ очахъ темніе!.. (хытаючысь пишила въ хоромы)..

Мокрына. А де-жъ дытя?

Дося. Певно, Репыха взяла до себе!

Мокрына. И ты вповаешь, що якъ мы мовчатымемъ, то други не довидаются?

Дося. Нехай довидаются, нехай и плещуть, абы не мы.

Мокрына. Авже-жъ! Почнуть языкаты, вирь мени! У насть народъ бузувирный! Глянь, кто ото крадется по-пидъ плотомъ? Бигты мерщій захожуватысь вечерю варыты!... (побила).

Дося. Справди щось сюды надходе.

Ява б-я.

Юрко и Дося.

Дося. Юрку, ты?

Юрко (подходе). Якъ бачышъ.

Дося. Вернувся?

Юрко. Никуды втикаты безъ бумаги.

Дося. Паниочка звелилы-жъ тоби, щобъ не вертався, докы сами тебе не разшукаютъ; тебе-жъ, бороны Боже, тутъ зака-тують!.. Ой, що-жъ це буде?

Юрко. Що буде, того не обмыну!

Дося. Та ты жъ и не знаешьъничого. Адже панночка вже маты!

Юрко. Що, что ты сказала? Маты?...

Дося. Вчора сына породыла...

Юрко. Сына?.. Що-жъ теперь?.. Вона хвора, дуже хвора? Кажы, кажы!..

Дося. Хвора, а тилько-жъ и терпляча на вдывовыжу....

Юрко. Бидна, бидна мученыця, безщасна!.. Досю, я звиръ, лютый звиръ!.. Досю, я мушу іи побачыты!... (*Ламае руки*).

Дося. Я заразъ пиду, шепну панночци!..

Юрко. Стравай! Может не треба? Хвора, сполохается! Досю, я зтеряюсь!.. Хто-жъ мене порадыть?.. Одна ще надія... Чы капельмейстеръ дома?

Дося. Ёму здорово погиршало, мабуть скоро й помре. Винъ пытавъ про тебе, де ты.

Юрко. Пиду до вёго,—винъ мене, якъ батько, порадыть.

Дося. Змарнивъ ты якъ, ажъ почорнивъ!

Юрко. Голодъ—не титка! За трое день охлявъ та знемигся, хочъ живымъ пропадай. Якъ сказала мени Орыся втикатъ, я й махнувъ—не взявши навить и хлиба шматка; тилько водою и живъ... Пиду до Петра Петровыча!.. (*Пишою у домокъ*).

Дося. Охъ, на чимъ воно все це окошится? Не знаю, чы розсказаты дядькови бухветчыку? Мовчатыму, а якъ допытываты—признаюсь. Звисно, дядько,—грихъ имъ не сказать!.. (*Пишила въ хоромы*).

Ява 7-я.

Сохвія и Палажка.

Сохвія. Куды це Юрко и справда подився? Тroe день и очей въ село не наверне.

Палажка. А що тоби до Юрка?

Сохвія. Казала тоби не разъ.

Палажка. Казышся ты видъ жыру, отъ що я тоби скажу —казышся!

Сохвія. Спытай у моего серця, чы ёму до жырування?

Палажка. Ты-жъ панська полюбовныца, чы зручно-жъ тоби объ Юркови думаты? Ты повинна знаты одного пана.

Сохвія. А панъ хиба тилько мене одну зна?

Палажка. Мало чого... Винъ на те панъ, ты въ ёго

Сохвія. Я панова полюбовныца не по свой охоти, а Юрка я покохала своею волею.

Палажка. Мало кого тамъ не покохала!...

Сохвія. Цыть!.. Чуешъ? (*Кризъ викна домка чутно мелодію на скрыпци*). Це винъ грае, винъ! Ій-Богу винъ!.. Бачъ, капостный, винъ у двори, а я думала: змандрувавъ!.. Чуешъ, якъ жалибно выграе?

Палажка. Я пенавыдю жалибныхъ; колы-бъ пидъ ногу загравъ.

Сохвія. Охъ, якъ-же въ мени все сколошжалося, немовъ всю мене пожежою поняло!..

Палажка. Почны хвыгли-мыгли строить!..

Сохвія. Затаила-бъ въ соби духъ и слухала-бъ ёго безъ краю, безъ втомы!..

Палажка. Годи тоби шпандёры!

Сохвія. Вже замовкъ.... на вищо такъ скоро переставъ грать?

Палажка. Тынды-рынды!.. Ходимъ вже!

Сохвія. Палаю, выклычъ сюды Юрка.

Палажка. Отакои! Чого жъ я потёпаюсь у хвыгель: щобъ тамъ по шыи надавалы?

Сохвія. Бачышъ, яка ты? А сколько я тоби передавала канхветивъ и всякихъ ласоцівъ? А ты онъ яка!

Палажка. Вже тоби якъ чого замарудытся,—неначе малій дытыни! Ну, вже пиду. (*Пишла у домокъ*).

Сохвія (*сама*). Скажу ёму прямо, що не можу безъ нёго жыты: нехай або свата, або такъ бере... Виддалы-жъ панъ першихъ своихъ полюбовныць замижъ, нехай и мене видадуть. Хроську виддалы за Грышку лакея, Хыму за кучера Карпушку, Лукерію за...

Ява 8-я.

Мокрына и Сохвія.

Мокрына (*хутко вбигла*). Сохвіе, що я чула, що я чула?..

Сохвія. Вы завжди почуєте ось стилько, а наговорите онъ скилько!..

Мокрына. Думаешь, скажу тоби? А що, кортыть! Отъже ни за що не скажу!

Сохвія. И я вамъ не скажу.

Мокрына (*цикаво*). Про вищо? Невже й ты чула! видъ кого-жъ?

Сохвія. Що треба було, те й чула, а видъ кого—хиба не однаково?

Мокрына. Росплескалы вже! И бачыла? А мени, Господы, якъ кортыть побачыты... Давай побіжымо та хочъ у вікно за-зырнемъ?

Сохвія. Куды побіжымо?

Мокрына. До бабы Репыхы. Да тына тамъ!..

Сохвія. Да тына?

Мокрына. Не манижся, ты знаешъ и я знаю... Побіжымо-жъ та хочъ глянемо!.. (*Потягла Сохвію*).

Палажка (*выходе*). Не насмила поклыкаты Юрка, посто-яла въ синяхъ трохи та й вернулася... Де-жъ це Сохвія? Чы не капостна дивка—втикла! Бачъ, яку дурочку зъ мене встругнула!.. Я-жъ тоби виддячу, постривай! (*Пишала*).

Ява 10-я.

Диброва и Юрко.

Диброва. Бачышъ, зновъ блукавъ десь ажъ трое день, схудъ та змарнивъ... И що въ тебе за натура така? Забривъ кудысь и байдуже ёму, що тутъ объ нимъ пеклюются... Сёгодня зовсімъ невдало гравъ на скрипци: хапанына якась, а не граня, неспокій, раптовисть... И смычкомъ нibly зовсімъ не твоя рука водыла... Чымъ мы передъ паномъ похвастаемо?

Юрко. Болыть моя душа, мозокъ болыть!.. Лыбонь я вже не людина, а манія!..

Диброва. Що таке? Це вже щось нове выгадуешъ!.. Чы не про волю зновъ почавъ марыты? Пожды, хлопче, потерпы... Дасть Богъ, прыйде вона!..

Юрко. Ни, вже воли мени не диждаты!

Диброва. Чому-жъ то такъ?

Юрко. Колы сподиваются нашого пана до дому?

Диброва. Якъ не сёгодня, то завтра.

Юрко. Справди?

Диброва. Позавчора прыйшовъ лыстъ до управляющаго, щобъ цымы днямы дожыдалысь.

Юрко. Такъ раитово?

Диброва. Пора ёму й вернутысь. Бильшъ пивъ-року якъ зъ дому выйихавъ,—можна изайздыты свить вдовжъ и вноперекъ. Та що це зъ тобою?

Юрко. Осьдечки вона, смерть моя, вже передъ моими очымы!..

Диброва. Смерть?.. Що це ты?..

Юрко. Не счувсь и не зоглянувсь я, якъ погыбель входыла вже мене за горло!..

Диброва. Чы ты не стерявся часомъ?

Юрко. Охъ, краще-бъ я стерявся, щобъ разомъ позбутись всёго и все забуты!

Диброва. Ховаешся зъ чымсь видъ мене?

Юрко. Сховаюсь видъ людей, а чы сковаюсь видъ Бога? (*Ламае руки*). А—а!.. Та на мылость же Божу, рады усёго найсвятійшаго, покажить мени людину юныхъ літъ зъ палкымъ серцемъ, зъ чулою душою, людину, котра, уздривши ваблыку красу дивочу, почувши ридну душу, щобъ не закохалася на вики, до забуття, не вважаочы, чы ривня та краса ёму, чы ни? Покажить, благаю васъ, таку мени людину, и тоди я—злочынець, хардзызъ, песыголовецъ!..

Диброва (*жахнувся*). Такъ ось воно що? А я-жъ тебе скілько разивъ допытувавъ, скілько разивъ остерегавъ!

Юрко. Яка сыла ва свити може остерегты серце?

Диброва. И вона тебе коха?

Юрко. О, колы-бъ ни, було-бъ ще пивъ-горя! Колы-бъ не кохала, чы стала-бъ матирью?

Диброва. Якъ? Що таке?!

Юрко. Вчора породыла сына!

Диброва. Та це-жъ... Що-жъ оце таке?

Юрко. Смерть моя, погыбель!.. Якъ бачыте, я стою на краю прырвы: назадъ ходу нема, прыходытся плыгать у бакету!..

Диброва. Остается одне: свитъ за очи.

Юрко. Я й пишовъ бувъ та, якъ бачыте, вернувся!..

Диброва. Треба ратуватысь якосы!.. Ахъ ты-жъ, бидолага, бидолага!..

Юрко. Памъятаете той ментъ, якъ гравъ я зъ нею серенаду Шуберта? Памъятаете,—выйшовъ я тоди зъ хоромивъ, мовъ пьяный, мовъ зачарований...

Диброва. Такъ, такъ!..

Юрко. Якъ только зустрився я уперше зъ іи поглядомъ, якъ только почувъ уперше іи промову, видтоди мовъ заморокомъ якымсь мене оповыло, мовъ выхремъ закрутило мене.... Видтоди очи мои скрізь шукалы только іи одну, одну только іи вони скрізь бачылы, одну только іи й хотилы бачыты,—вона одна заступыла мени весь ридъ и весь мыръ... Думки про неи одну заволодили всією моею истотою!.. Якосъ разъ писля сумної безсонної ночы, пишовъ я ранкомъ въ садъ и ставъ пробираться въ гущину, щобъ десь далеко видъ людськихъ очей повыснуты на котрійсь гиляци. Звернувши зъ стежкы въ кущи, почувъ я—хтось голосно вымовывъ мое имя. Я сразу пизнавъ той дорогий, незабутній поклыкъ. Чую—клыче у-друге. Обернувшись я и весь затремтивъ: вона, якъ янголъ, стояла передо-мною и такъ ласково та «хороше дывылася мени въ вичи. Дали забалакала до мене такъ прывитно та чуло, немовъ ридна маты. Ото й почала мене роспышувать про отця, про неньку, про ридъ... Колы дovidалась, що батько мій померъ, промовила: „а въ мене мама померла!“ Тутъ раптомъ очи мои залылъся слёзамы, и я, ры-

даочы, упавъ передъ нею навколошки.. Вона пидвела меяе, вытерла мои очи своею хусточкою и стала заспокоювать. Черезъ невелыку годыну сказала: „пора до дому!“ Мени звелила зостатысъ и прыстояты трохы, щобъ хто не постеригъ... Ось вамъ початокъ мого талану, а край вы знаете. Теперь вы бачыте, який стоить передъ вами выродокъ, бузувиръ!.. Никчемный пиднижокъ, негидный рабъ, червякъ мерзенны—видважывся закохатысъ у панну и самъ вподобавсь пани!.. Та на вищо-жъ Господь давъ цёму рабови таке палке, таке-жъ чуле серце, якъ и вильній людны?

Диброва. „На вищо“?.. Вика, друже, мынають, якъ люде здіймаочы руки до неба, пытають: „на вищо и за вищо? За чіи грихи й провыны?“ А видповидъ, якъ кажуть: „все въ хмари гуде та на землю не йде“!...

Юрко (*махнувъ рукою*). „Симъ бидъ—одынъ одвить!“ Щожъ, нехай панъ прыйздыть. Я волію прыйняты найтяжчу кару, я того заслужывъ и я мушу самъ у всимъ признатысь. Такъ прямо и скажу: „Пане! Хотилы вы выховаты зъ вашого пидданка щось надзвичайне, пророкувалы, що колись той пидданокъ своимъ музыкальнымъ таланомъ дывуваты мяръ и тымъ наддасть вамъ пыхы, але вы помылылись. Пидданокъ вашъ здывуе васъ нечуванымъ злочынствомъ, винъ ужалыть васъ въ самисинъке серце!“...

Диброва. Щыть! ты здуривъ, ошаливъ!.. А панна якъ?... Про іи соромъ ты байдуже?

Юрко. О, Боже мій!... Такъ, такъ, я ошалилый, я божевильный!.. Радьте-жъ, радьте мене, що мени подіяты?...

Ява 11.

Ти-жъ и Дося.

Дося. Юрку! Иды, тебе панночка клычутъ.

Юрко. Справди?.. (*Зрадивъ*). Я іи ще побачу!... (*Хутко пишовъ*).

Диброва (*самъ*). Якъ-же винъ мене стревожывъ!.. Та що-жъ я ёму поражу?... Охъ, горе, горе! глыбоке ты, якъ море,—тымъ таке й ненажерлыве!.. Треба щось вдіять. (*Пишовъ въ домокъ*).

Я в а 12.

Сохвія (идучи зъ саду). Мокрына божылась, що панночка вже маты, але дытыны такъ-такы мы й не бачылы,—певно Репыха выховуе!.. Такъ овдечки де вси думкы Юркови, а я ма-рыла?.. Не судылось певно мени щастя, мабуть мене маты про-плакала!...

Я в а 13-я.

Сохвія и Вартоломей зъ хлопцямы.

Вартоломей. А, здрastуйте! якъ здоровъячко? Чы ще пидскакуете, скажемъ, Сохвіе та ще й Мыколаевно?.. (*До хлоп-циевъ*). Гетьте по своимъ мисцямъ! (*Хлопцы писилы*).

Сохвія. (до Вартоломея). Я маю до васъ дило.

Вартол. А я до васъ. Выходить дило на дило, якъ шапка на голову!.. Ге-ге-ге!..

Сохвія. Колы пана сподиваются до дому?

Вартол. Ага, скучылы?

Сохвія. Ще-бъ не скучыла? За кымъ же мени й скучать?

Вартол. Тошно и хорменно по всій правыли. Ачъ, по всій вашій лыци такъ и выдко, якъ те скучання, неначе патёкамы по тенесахъ розпозвлося: и сюды и туды... Але видъ скучання вы на мои очи ще покращалы,—велика втиха буде панови, якъ побачать васъ.

Сохвія. А може воны ȝнайшли соби тамъ крашу?

Вартол. Де, у загряныци? Та въ свити нема такои, якъ вы! Вы, сказать прямо, первосортня фыгура!.. Слухайте, Сохвіе, скажемъ ще й Мыколаевно! Якъ панъ прыйдуть,—будь ласка, попрохайте у ныхъ, щобъ подарувалы мени дубкивъ десятка зо два на сволокы до новои хаты. Скажить, що, мовлявъ, Вартоломей такъ старается, такъ старается!.. Якъ воны теперъ до васъ падають, то все за для васъ зроблять.

Сохвія. А якъ я не зумію выпрохаты?

Вартол. Хто, вы? Якъ вы не зуміете, то хто-жъ у насъ зуміє? Управляющій ще въ суботу видобравъ листа, що панъ мають отъ-отъ прыбути; на мою думку вони не сёгодня, то завтра въ-ранци прыбудуть.

Сохвія. Хотила-бъ я пойихаты имъ назустрічъ?

Вартол. Невже? Отъ ловко вы придумали!.. Идьте, ій-Богу, йидьте!.. Ондечки, якъ-разъ кони запрягають, котри идутъ на підставу панови; заразъ и йидьте. Не забудьте-жъ про дубки. Скажить: такъ Вартоломей старается, такъ старается!..

Сохвія. Такъ я пойду. (*Иде до конюшни*).

Вартол. Стійте, не такъ! Давайте руку. (*Сохвія дає*). И другу. (*Хутко цилує ій руки*). Ось якъ треба!

Сохвія (*вырыва руки*). Що де вы, дядьку, зъ якои речи?.. Не треба!

Вартол. А я кажу, що треба. Скажете, що я не почыту васъ? Я цилую ручку тилько панови вашому, попови та попади, якъ и бухветчиць нашъ; а я, якъ бачите, ще й вамъ. Ну, й краса-жъ вы,—прямо малёвана-пysана!..

Сохвія. Годи вамъ улещатись...

Вартол. Глядить-же, попрохайте за дубки. Скажить: такъ Вартоломей старается, такъ старается...

Сохвія. Скажу, скажу. (*Пишла*).

Вартол. Якъ придывися я до неї гарненько, такъ вона зовсімъ выходить дивка хвасониста!.. Мовлявъ, хочъ кому оскомыну зибье!..

Ява 14-я.

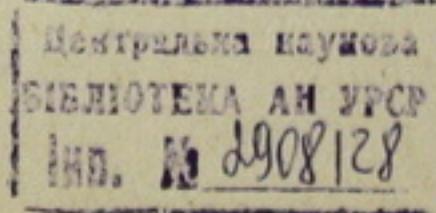
Яківъ и Вартоломей.

Яківъ. Слухай ты, котолуне! На вищо ото ты Степанового хлопчыну, Хведьку, такъ одшмагавъ, що ажъ кровъ позакипала?

Вартол. За дило. Ежелы когда загадаю тоби яку службу, такъ ты сповняй іи по всій хворменій правыли.

Яківъ. И тоби не грихъ отакъ знущатись?

ПЕРЕДЪ ВОЛЕЮ.

Вартол. Ты мени не пипъ и не дякъ, то й не тоби я сповидатымусь.

Якивъ. Воно-жъ дытя ще. А колы-бъ твого хлопця такъ сполосуваты?

Вартол. Чого ты оце уйдаешся?

Якивъ. Такъ спысавъ, що й прысисты хлопець не може...

Вартол. Нехай телять не пуска въ шкоду.

Якивъ. Не одынъ-же винъ пасе,—ихъ тамъ ажъ трое... Такъ тимъ двомъ ничего, а все на одному окошылось?

Вартол. Мени николы розбираты, хто зъ ныхъ бильшъ выненъ, я видшмагавъ того, на котрого моя думка впала; той выненъ, котрого першого мое око постерегло.

Якивъ. Але-жъ панъ не дозволывъ тоби такъ катувать?

Вартол. А ты спытай пана, якъ прыйде, чы дозволывъ?

Якивъ. И спытаю!

Вартол. Спытай, спытай! Може звелять мени спысаты той опытъ на твоїй спыни.

Якивъ. Нехай звелять,—не первына.

Вартол. Охъ, и постараюсь-же я спысать,—я вже добре насталывъ на тебе зубы!

Якивъ. Гей, Вартоломею, людойиде! Забруднывъ ты душу твою крывдою велыкою; схаменысь, человиче, бо буде тоби лыхо!

Вартол. Що ты мене полохаешь? Що ты почавъ мени акахвысты чытать? Геть!..

Якивъ. Ховатымешъ ты колысь видъ людей очи!..

Вартол. Я панський наказъ сповняю по всій хвормен-ній правыли. Ты мене волею полохаешь? Не буде воли!.. Та скориши у мене на долони волося выросте!..

Якивъ. Згадаю я тоби тоди вси смугы, котри ты позначывъ на моимъ тили,—воны у мене вси переличени й закарбовані; поставлю я ихъ тоби передъ очыма, якъ свичы!..

Вартол. Мени на все оте, що ты белькочешъ, наплювать! Отъ ыродъ, прычепывся. И колы ты, сатано, дійдешъ до розуму?

Я ки въ. Якъ до такого, якъ у тебе, то не варто и до-
ходыты.

В артол. Який-же у мене розумъ?

Я ки въ. Базарный!..

В артол. Мелы, бисе,—чортъ тебе второпа!.. Та другой-
бы на твоему мисци, бувши такимъ майстромъ, що и чоботы
пошыешъ и ботыки, та ще трохи й грамоты утнешъ, такъ
винъ онъ-якъ старався-бъ догодыты панови... Скилько разивъ
и панъ казалы: „колы-бъ Яшка не пьянствувавъ, то я его озо-
лотывъ-бы!..“

Я ки въ. Нехай-бы тебе панъ озолотывъ, хочъ до пупа, а
дали посеребрывъ—ловкий выйшовъ бы болванъ!

В артол. Самъ ты болванъ! Правдывый сатана—ыдолъ!
Тьфу! (*Пишовъ*).

Я ки въ. Якъ земля тилько держыть отакого гаспыда!
(*Пишовъ у другий бикъ*).

Я в а 15-я.

Ю р к о (*идучы зъ хоромиевъ*). Сердешна Орыся,—якъ тинъ!..
Каже, щобъ я швыдче ишовъ зъ села, а куды я пиду? Воливъ-
бы я краще загынуты тутъ, биля неи!.. Та куды-жъ мени
прямувать? Цилкомъ замороченый я!..

Д и б р о в а (*у викни*). Юрку! я тебе жду!

Ю р к о. Га? Хто мене?.. А, це вы, Петро Петровычъ?
(*Пишовъ въ домокъ*).

Я в а 16-я.

В артол. (*выходе зъ людськои, зъ полумыскомъ и ложскою*).
Оде такъ галушечки. Тутъ лыбонь йистымется ще смачнишъ,
нижъ у хати; тутъ, сказать, и воздухы и не вийдаются мухы.
(*Йистъ*). У литку николы не зйисы до путя въ хати, а на двори
краще йистся. (*Йистъ*). Чы далеко-жъ то Сонька зустрине
пана? Колы-бъ выпрохала у пана дубки. Куховарко! А всыпь
мени ще.

Я в а 17-я.

Мокрина (*выходе зъ людськои*). Невже ще йистымете?
П'ятый полумысокъ? (*Пишла*).

Вартол. Хто багато робе, той багато и йистъ. Всыпъ,
всыпъ. А юшка яка смашна, що ажъ ложку хочется облизать.
Ба такы й облыжу. (*Лыже ложку*).

Я в а 18-я.

Якивъ, Вартоломей, потимѣ Прохоръ.

Якивъ. Ты мыстець и ложки лызать, а я думавъ, що
тилько тарилки?

Вартол. Чого прылизъ? Дай, рады Бога, хочъ пойисты
до-путя.

Якивъ. А хиба мени не треба вечеряты? Трискай,
трискай!..

Прохоръ (*подае Вартоломееви пляшку*). Пожалуйте.

Вартол. Справный ты, Прохоре! Тебе-бъ тилько за
горилкою й посылатъ.

Прохоръ. Ге, що вы думаете? Горилка—це найкрашый
кинь, безъ батога везе!..

Вартол. (*Выпывъ*). На-жъ й тоби чарку! (*Дае*).

Прохоръ. Горилыца—мученыца! (*Выпывъ*). Ныстеметна
жывыця,—такъ все въ середыни й зворушыла. (*Почына йисты*).

Вартол. (*до Якова*). Може й тебе почастувать?

Якивъ (*сплѣвуе*). Не частувавъ раницъ, не частуваты-
мешъ и до вику!

Вартол. Невже не диждусь такои честы?

Якивъ. Щобъ ты знатъ.

Вартол. (*подносе*). Та ну вже, пый!

Прохоръ. Пый-бо, Якове! И чого-бъ ото я куражыўся?

Вартол. Пый, кажу!

Якивъ. Колы такъ прылыпаешъ, то давай я самъ себе
почастую.

Вартол. Ни, пый зъ моихъ рукъ

Якивъ. Не пытыму!

Прохоръ. И ненавыдю я, колы людина почне пышатъся, мовъ свыня на мотузди!..

Вартол. Ну на, почастуйся самъ.

Якивъ. Будьмо здорови! (*Взялъ пляшку и вылилъ зѣ горилку до долу*).

Прохоръ. Глянь, сказывся чоловикъ!

Вартол. Виддай сюды!

Прохоръ. Дай, краще я допью! Грихъ розливать горилку,—вона-жъ зъ хлиба святого!..

Якивъ (*виддае пляшку*). На, выложы подонки!

Прохоръ (*бере пляшку*). Першъ, Якове, я тебе мавъ за розумного, ажъ бачу що ты адіёгъ!.. Пысаний адіёгъ!..

Якивъ. Бачывъ, Вартоломею, який я? (*Пишовъ*).

Вартол. По всій хворменій правыли марзавецъ!..

Прохоръ. Ось трошки въ ямку набигло. (*Прыпада и пье*).

Вартол. Ну й ты свыняка, зъ калюжи прямо хлебчешъ?

Прохоръ. Воно ничего... Земля свята, а морду можна обмыть,—на вищо-жъ добро пропадатыме? Отъ и шабашъ. А теперь пиду вмыюсь. (*Пишовъ*).

Вартол. Яки йе люде ненажерлыви!.. Куховарко! А всыпъ мени ще галушокъ. (*Мокрына взяла мыску*). Неначе й найився, а ще кортыть. (*Мокрына подае*). Ловка страва-галушки!.. (*Мокрына пшила*).

Ява 19-я.

Юрко и Диброва.

Диброва. Ховай-же краще документъ и зъ Богомъ въ путь. Теперь ты вже не Юрко, а отставный Губернскій Регистраторъ Нетръ Петровичъ Диброва. Тилько не забудь казаты, що тоби 25 годивъ. Цыфру четыри я переправывъ на два, а пять пиякъ не переправышъ на едныцю, або й на тры.

Юрко. То де прыходытся брехнею жыть?

Диброва. А що-жъ: „не можна черезъ тынъ—лизъ по-пидъ тынъ“. Мени документа не треба, Богъ и безъ нёго скоро вже мене прыйме...

Юрко. Господь зъ вамы, що де вы кажете?

Диброва. Правду, хлопче, кажу... Не гай часу. Та грошей даремно не розцвіндрюй.

Юрко. Чымъ я вамъ за вашу ласку видячу?

Диброва. Згадаешъ добрымъ словомъ, отъ и видяка. Якъ дійдешъ до чужого села, наймай пиводу до Дніпра, а за Дніпромъ въ Херсонщыни та Катеринославщыни прыстроишся десь въ оркестръ и жытымешъ, якъ и люде!.. Иды!

Юрко. Прощайте! (*До хоромиевъ*). Прошай, моя свята мученыце, моя скрухо!..

Вартол. (*до Юрка*). А куды ты, Юрку? Зновъ у байбузы?

Юрко (*здригнувъ*). Вартоломей?

Диброва (*до Вартоломея*). Оде вже не твоє дило. Я маю право посылать своихъ ученыкывъ, куды схочу. (*Юрко пишовъ*).

Вартол. Та звисно... Я не то що, а...

Диброва. Ото-жъ и по розмови!.. (*Пишовъ въ домокъ*).

Вартол. Не хоче капальмейстеръ зо мною прыятылювать и проты бухветчыка надыма губу.. Ну, та якъ ты до насъ не дуже, то намъ на тебе хочъ и наплювать!.. (*Дойиевъ*). Ажъ ось колы неначе вдовольнывся. Куховарко, визмы посудыну. (*Мокрина взяла*). Теперь хочъ и до дому довидатысь, мабуть и жинка чогось зварыла на вечерю... Доки дійду, воно тамъ у середыны утрусытся, такъ йиство на йиство не завадыть. (*Пишовъ*).

Мокрина (*сама*). Чортівъ кабанюка, цилисенъкий день триска та горлянку дерет.. Перемыю хутчій посуду та збигаю до Репышыної хаты. (*Пишла въ хату. Хвалину нема никого на кону*).

Я в а 20-я.

Петро (*Верхы выйиздышъ на дверь*). Гей, чы чуете, челядынца й скарбовыкы! Мерщій сходьтесь, збирайтесь, панъ йидутъ, панъ йидутъ!.. Збирайтесь вси!.. (*Чутно дзвинкы й бубенчики, стукъ колесъ*).

Вартол. (*бижыть засапавшиисъ*). Що тутъ за гвалть?

Петро. Чуете-жъ, панъ йидутъ!

Вартол. Та невже? Отъ тоби и повечерявъ у друге!.. (*Крычыть и метушытся*). Гей, вы! Чы вси вы на своихъ мисцяхъ?.. Чому била ворить хвынари не засвичени? Я-жъ казавъ, я-жъ наказувавъ... Що за народъ бузувирный!.. Прокоре, де ты? Забувъ свое дило? Хвынари!..

Прокоръ. Не забувъ, а несподивано!.. (*Побигъ*).

Вартол. Хай въ хоромахъ свитять свитло!.. Де повари, лакеи?.. (*На бикъ*). А бухветчики, лыбонь, у попа въ гостяхъ? Треба за нымъ послать... Гей, самувари ставляйте!.. А-ну жыво, хутко!.. Не грымны на васъ, не тюкны, то и вухомъ не поворухнете!.. Тилько жрать вамъ, та бокы видлежуваты!.. Я-жъ вамъ казавъ, я-жъ вамъ наказувавъ!.. Старалыси-бъ такъ, якъ я що-дня стараюсь!..

Я в а 21-я.

Пидгайнъ и Вартоломей.

Пидгайн. (*зъ хоромиевъ*). Гей, Вартоломею!..

Вартол. Чы ба, панъ вже й дома!.. Тутъ пане. Зздравія желаемъ! (*Уклонываясь и поцелуя руку*).

Пидгайн. Порядкуешъ?

Вартол. Такъ тошно!.. Стараюсь, щобъ все по хворменій какуратности!..

Пидгайн. Де управляющий?

Вартол. Позавчора пойихалы на ярмарокъ,—казалы, що якъ не въ недилю, то въ понедилокъ вернутся.

Пидгайн. Въ хозяйстви все благополучно?

Вартол. Слава Господеви! Такъ вже все благополучно, якъ краще й не треба.

Пидгайн. А въ дому якъ?

Вартол. По всій хворменій правыли...

Пидгайн. Гей, нянько! Позвать мени няньку!

Ява 22-я.

Ти-жъ и Нянька

Нянька. Я тутъ, ваша мылость! (*Тымъ часомъ сходятся двирськи, кланяются, чилуютъ Пидгайному руку*).

Пидгайн. Де панна? Невже такъ рано лягла спаты? чы може... въ гости куды пойихала?

Нянька. Ни, воны дома...

Ява 23-я.

Ти-жъ и Диброва.

Диброва (*зъявляется на ганку*) Арыстархъ Рафаиловычъ прыйихавъ!.. (*Тремтыть*).

Нянька. Воны трошки нездужаютъ.

Пидгайн. Якъ?.. Ну, стара кочерго! ты мени одвить дасы за все! Ковальскымъ щыпцамъ звелю тоби останни зубы повысмыкуваты.

Ява 24-я.

Ти-жъ и Орыся.

Орыся (*пересылюе себе*). А, татусь, зъ щасливымъ поворотомъ... А я гуляла въ саду, чую—якийсь лементъ.

Пидгайн. Здравствуй, здравствуй, моя пташко, моя провинціалочка!.. Якъ же ты тутъ безъ мене? Чого неначе млява?

Орыся. Отъ, выгадкы!.. Пропасныця трусыла, теперь кывула... (*Цилуеться*).

Пидгайн. Що-жъ, посыла за ликаремъ?

Орыся. Ни... Писля трёхъ пароксызмивъ перестала трусыть.

Нянька (*на бикѣ*). Сердешна, ледве на ногахъ стоять.
Орыся. Я така рада, що вы прыйихалы, що хочъ и заразъ пишла-бъ у танець.

Пидгайн. Справди? (*цилуе іи и голубыть*). А мени сказали...

Орыся (*тревожисно*). Що?

Пидгайн. Але-жъ я теперъ цилкомъ заспокоився.. Радію, втихо моя, моя лялечко, що ты не хвора... Та яка-жъ ты гарненька. Нянько! скоришъ мени чаю.

Нянька (*иде шепочучы*). Боже, змылуйся надъ намы!

Пидгайн. Ну, моя провинціалочка! Замисць танцівъ я за чаемъ хочу послухаты твоє грання.. Я багато прывізъ тоби новыхъ ногъ.

Орыся. Гараздъ, заграю.

Пидгайн. Прывізъ тоби ще одну новыну. (*До людей*). Идти по своихъ мисцяхъ. (*Люде пішли*). Мы, серденько, на зблыженні великої реформы.

Орыся. Я чытала де-що...

Пидгайн. Треба памъ зважыты и обмиркуваты ти видносны, въ яки незабаромъ мусымо статы зъ тымы, котрыхъ до цёго часу жыття и смерть въ нашій влади, въ нашій волі, треба выробыты таки умовы, котри-бъ допомоглы намъ не опытысь раптомъ въ безвыходнимъ и фальшивымъ становыщи.

Орыся. Найкраще заздалегідь проявыты людскістъ и мылосердіе.

Пидгайн. Такъ, такъ... Гей, Вартоломею!

Вартол. (*з'является*). Я тутъ, пане.

Пидгайн. Тутъ повинна бугы у подвири Сохвія.

Вартол. Такъ тошно, воны тутъ.

Пидгайн. Нехай иде зъ двору... Ни, посадовы іи въ лёхъ!

Вартол. Сохвію, стало буть?.. Мышкола...

Пидгайн. Я по двичи не загадую!

Вартол. Слухаю, пане. (*На бикѣ*). Отъ тоби и дубкы!.. (*Пишовъ*).

Пидгайн. Та заразъ поклычъ до мене Юрка.

Диброва (*скрыкнувъ*). Юрка? Ахъ! (*Захытався и спавъ*).

Орыся (зъ лякомѣ). Боже мій!..

Пидгайн. Що, що таке?

Орыся. Не знаю... Тамъ, Петро Петровычъ...

Пидгайн. Що тамъ трапылось?

Прохоръ (пидбигъ до Дибровы). Погане дило, пане.

Господынъ капольмайсторъ...

Пидгайн. (хутко иде до домка). Що зъ вами, Петро Петровычъ? Розступтесь, дайте витру... (*Пидійма Диброву зъ Прохоромъ, Орыся и дверськи навкрути*).

Диброва (ледве промовля). Слава Богу, що диждавъ... Прыйихалы... Жыття мене покыдае... Путь пройдено... Наставъ финаль... А Юрка... Ёго я пославъ по ликаря,—не гнивайтесь...

Пидгайн. Вы малы на те право, за вищо-жъ гниватись.

Диброва. Спизнится ликарь... Арыстархъ Рафаиловычъ, простить... не догодовывъ...

Пидгайн. Я завжди бувъ вами довольный.

Диброва. Світь въ очахъ гасне... Де панна Орыся?.. Не бачу...

Орыся (пидходе). Я тутъ, Петро Петровычъ.

Диброва. Вповайте на Бога... Арыстархъ Рафаиловычъ, Юрко... Талантъ надзвичайний... Рады таланта, Богомъ заклынаю... Талантъ... (*Помырае*).

Пидгайн. Перомъ тоби земля, невтомный робитныку... Однесить-же небижчыка въ кимнату та прыберить ёго въ Божу дорогу. Вартоломею! Заразъ послать до попа, щобъ удары въ дзвинъ по помершому; дякъ щобъ заразъ ишовъ чытаты псалтыря. Скажы, щобъ трое день по селу не чутно було ни спививъ, ни танцивъ, бо це преставылася правдыва и ўзыра душа!.. (*Иде*).

Орыся (падае батъкови на плече). Охъ, я слизъ здержаты не можу!..

Пидгайн. Поплачъ, поплачъ... Винъ стоять того, щобъ ёго оплакаты!..

ДІЯ 3-я.

Садъ. Зъ правою боку бесидка чусто заросла виноградомъ, по середыни тополева дорижка, зъ ливого боку на першимъ плану прычилокъ панського будынку. Внызу у подвальнимъ этажи небольшое виконце зъ зализными граткамы.

Ява 1-я.

Сохвія, Палажка и Хлопецъ.

Сохвія (у вікни). Бигай та скажи моїй сестри Присьци, що я вже четвертий день сижу въ лёху замкнена.

Хлопецъ. Заразъ побижу. (Побигъ).

Сохвія. Невже Мокрина мени набрехала про паночку? За вищо-жъ вона пидвела мене пидъ панській гнивъ? Пиды, роспытаи іи, Палазю!

Палажка. Не пиду. Годи вже тоби зъ мене дурочку строить, не пиду!

Сохвія. Кажу-жъ тоби, що такъ любо панъ зо мною размовлявъ, якъ зустріла я ёго на великомъ шляху, такъ прыгортавъ, цилувавъ, мылувавъ!.. Теперь мене закинуто въ лёхъ, якъ злодійку, або душогубку!..

Палажка. Ось до речи, Яківъ иде,—ёго попрохай; а мене бильшъ и не клычъ до себе, не згожусь я тоби ни на яку послугу, бо боюсь!.. Прощай! (Побигла).

Ява 2-я.

Яківъ и Сохвія.

Яківъ (підходить до вікна). Сидишъ пташко-кинарко? А чому-жъ голосно не спиваешъ? Мене тежъ позавчора посадовали, потимъ ослобонили. Ослобонили и не били,—отъ такъ штука! Вартоломей и лозы намочивъ, и зубами скрыпивъ... Що-жъ воно оде означа, що завжди били, а теперь не бують? Загадка, та ще и не проста! А тебе за вищо держать?

Сохвія. Не знаю, мени зовсімъ не втамкы!

Якивъ. А я тоби скажу за вищо: панська ласка до порога, розуміешъ? Сёгодня ты люба, а завтра геть зъ очей!.. Вчора капольмайстора поховалы,—чула? Пивчи спивалы, музыки гралы... Вси булы зодягнени въ чорне, брузументы... Сумно, такъ сумно було!.. Чивчи и музыки плакалы, зъ дверськихъ де-хто тежъ плакавъ... А спытай, чого воны плачуть? Неначе на цимъ свити краще, чы що? Я не плакавъ, не змигъ... Ще видтоди, якъ виддалы мене въ обученіе у городъ, такъ ще видтоди выбыто зъ мене вси слёзы. Дома я бувъ у матери одынчыкъ, пестований; а хозяинъ попався мени катюга! Охъ, скілько винъ силы зъ мене взявшъ, ажъ страшно згадать!.. Мене двичи зъ петли вырятовували... Спасыби, одынъ пидмайстерный навчывъ. Каже: „выпый, Яшка, и не буде такъ бійка дошкулять!“ Зъ того разу я почавъ пыть, зъ четырнадцяти литъ пью... Чымъ бильшъ мене хозяинъ бывъ, тымъ бильшъ я пывъ. Вернувся я зъ обученія и лумавъ покинуть горилку, ажъ и тутъ за грубыянство мене зразу выхворостылы такъ, що зъ мисядь прокачався... Видтоди я що дня залываю за галстукъ. Давно залываю; мене бьуть, деруть, а я залываю за галстукъ!.. А теперъ ни вчора, ни позавчора мене не былы. Правда загадка?

Сохвія. А панъ вчора бувъ на кладовыщи?

Якивъ. Бувъ. Такий сумний!.. Помремъ вси... И я помру, и панъ помре!.. Може панъ того и сумовавъ?.. Сумуй не сумуй, а не одвертышся. Я згоденъ хочъ и заразъ руки скласты. Нема мени кого покыдаты, нема за кымъ и жалкуваты... И за мною никто не пожалкуе. Стало буть кругомъ квытъ. Тилько одна думка ще цикавить мене: що буде, якъ люде й сиравди диждутся воли? Подуріуть, показятася!.. Хотивъ-бы я хочъ одынъ день дыхнуты волею, а тоди вже и вмерты!..

Сохвія. Вы чулы про панночкинъ грихъ?

Якивъ. Про який грихъ?

Сохвія. Невже вы ничего не чулы?

Якивъ. Ни!..

Сохвія. А панна не хвора?

Яківъ. Здоровисенька,—сёгодня іи бачывъ. Правда що вчора на кладовыщи іи не було...

Сохвія. Де заразъ панъ?

Яківъ. Пойихавъ до кого-сь у гости, ще вчора наничъ.

Сохвія. Якове, зробить мени одну ласку, я знаю—у васъ щыра душа!..

Яківъ? Горе мени зъ тією душою. Отъ колы-бъ мени Вартоломеева душа.

Сохвія. Зробите?

Яківъ. Зроблю дви, або й трь. Кажы, яку?

Сохвія. Мени треба бачыты бабу Репыху. Нате вамъ ось карбованця, виднесить Репыси и скажить, щобъ заразъ прыйшла сюды.

Яківъ. Чы ты не чарувать часомъ задумела пана? Я не згоджуюсь на таку послугу. Правдою все зроблю, а брехнеуси. Мій вхвалъ такий: по правди робы, по правди й очи вылизуть.

Сохвія. Бороны мене Боже, чаруваты!.. Ни, мени треба правды довидатысь про одне дило.

Яківъ. Гляды, не обдуры мене. Пиду и заразъ прытаскаю тоби Репыху. Слухай, Сохвіе! Ты може хочешъ втикты, такъ я тоби и безъ бабы дамъ пораду: сокыра, або терпугъ—и на воли!

Сохвія. Спершу треба зъ бабою порадытысь!

Яківъ. Якъ знаешъ. А я тоби и шляхъ покажу, куды и якъ втикаты. Ну, пиду по бабу. (*Взяў карбованця и пишовъ*).

Ява 3-я.

Дося (*иде черезъ садъ*). Пцо це и доси не выдко Репыхы? Видколы панночка іи дожидають... Може дытя заслабло? Якъ на голкахъ мы зъ няшкою день иничъ. И колы цёму край буде?

Сохвія. Здрастуй, Досю!

Дося. Цуръ тоби, якъ злякала!

Сохвія. Пидійди бlyжче.

Дося. Чого?

Сохвія. Боишся?

Дося. Кого?

Сохвія. Вартоломея.

Дося. Ну, це ще хто ёго зна, хто тутъ старшы—чи
Вартоломей, чы мій дядько бухветчыкъ?

Сохвія. Чы вже панъ довидався про панночкынъ грихъ?

Дося. Про який грихъ? Слухай, Сохвія! Я тоби не титка
Мокрина,—отъ що. У мене языкъ коротчай... Може бувъ
грихъ, а теперъ ёго нема!

Сохвія. Хиба панночка задавила дытыну?

Дося. Тыпать тоби да языка, бешыха тоби на мордяку!..
Ачъ, зъ якого краю забигла!.. (*Хутко пішла*).

Сохвія. Ага!.. Йе грихъ, йе!..

Ява 4-я.

Вартоломей и Сохвія.

Вартол. Такъ онъ яка новына: Юрко втикъ! Я такы
зажды, якъ гляну було на нёго, заразъ такъ и подумаю:
втиче! И отъ на мое и выйшло!

Сохвія. Вартоломею!

Вартол. А дали якъ? (*Одвертається*).

Сохвія. Це вы такъ зо мною поводытесь?

Вартол. А ты-жъ хто така? (*Дывітся*). А, я й не пиз-
навъ вашого свынятельства, выбачайте!.. (*Кланяється*). Така
прымитна парсона, а я й шапки не знявъ... Ще разъ выб-
чайте!

Сохвія. Такои честы диждалысь?

Вартол. Кому честь, а кому й по потылыци. Я ій руки
цилувавъ, а вона онъ якъ мени виддачыла!.. Що ты таке ча-
нови наплела, що воны тебе зненавыдили,—га? Дубкы выпро-
хала? я тебе теперъ тежъ ненавыжу!.. Я тоби дубківъ по вікъ
не забуду!..

Сохвія. Вони мабуть и завжди такъ, що пры лыхій го-
дыни й прыятели стають ворогамы!..

Вартол. Ну-ну, ты мени такого не кажы!.. Докы ты
була пановою полюбовныцею, доты я тебе й почтыувавъ, а
теперь якъ ты панови спротывалась, то й я тобою гыдую, по
всій хворменій правыли гыдую!.. Ось постривай, завтра мы тебе
зодягнемо у пистреву спидныцю та въ лычакы, обмажемо косу
смолою, ще й пиряямъ прысыплемо, якъ колысь Присьци, та й
гайда на хутиръ гындычатъ та гусять дogleядаты.

Сохвія. Та швыдчъ удавлюсь, нижъ дамся на знущання!..
Не диждете!..

Вартол. Побачымо. Будуть тоби дубки не разъ гыкатысь!
(Пишовъ).

Сохвія. О, ыроде, выпортку чортячый!

Ява б-я.

Яківъ, згодомъ Репиха.

Яківъ. Сохвіе, плачешъ?

Сохвія. Не до плачу мени. Де баба Репиха?

Яківъ. А я, Сохвіе, выпывъ... Осьдечки и видьма повзе.

Репиха (Выходе). Самъ ты видьмакъ.

Яківъ. Дывы, дывы, якъ очи выричыла!.. Хочешъ мене
стрискаты? Чортового батъка, вгрызешъ!..

Репиха. Скаженымъ бувъ змалку, такимъ зостався и
до останку.

Яківъ. Я не гадючого кодла, то-жъ гадюка миняє
шкуру... Пиду бунтовать!.. Бый шкуру барабанную, на те вона
и шкура! Пидмочуй та дужчъ выколочуй!.. (Пишовъ).

Репиха (Сохвіи). Це-жъ за вищо на тебе напасть?
Була полюбовныцею, теперь стала колодныцею?..

Сохвія. Лыхо не по деревахъ ходыть, а по людяхъ...
Рятуйте мене, бабусю!

Репиха. У чымъ-же ты провыныла?

Сохвія. Скажете вы мени правду?

Репыха. Чы людську правду, чы Божу? У котрой хати правда стоить за порогомъ, тамъ ій и па языци нема мисця... Божу-жъ правду кажутъ тилько одному Богови...

Сохвія. Мени вы скажете правду?

Репыха. Яку зручно, таку й скажу.

Сохвія. Скажить мени про панночкинъ грихъ.

Репыха (жахнулася). Який грихъ?

Сохвія. Де панночкина дытына?

Репыха. Ты певно збожеволила? Цуръ тоби, пекъ!..
Тикаты видъ тебе мерщій!..

Сохвія. Ага, ховаете очи?.. Мокрына казала!..

Репыха. Бодай Мокрыни послишыло!.. Брехня, симсотъ-десять сотъ разъ брехня!..

Сохвія. Докажу я, на всихъ докажу, не выховаетесь!..

Репыха. Навиженна, непрыторена!.. На тоби твого карбованца, хай ему врагъ! Брехня, симсотъ-десять сотъ разъ брехня! (*Кынула въ вікно троши и пішла*).

Сохвія. Йе, йе грихъ,—я певна въ тымъ!.. Швидчъ вызволытысь треба зъ лёху!..

Ява 8-я.

Прохоръ и Сохвія.

Прохоръ (*Подает въ вікно Сохвію пыригъ*) На! Сестра прыслала тоби пырога, тилько никому не кажы, що я прынисъ,—чуешь?

Сохвія. Дядьку Прохоре! Чы памъятаете вы, що я була до васъ доброю?

Прохоръ. Памъятаю и николы не забуду. Добра я николы не забувавъ. Ты завжды мене частувала... молодця!

Сохвія. Я дамъ вамъ пять карбованцевъ, ось нате карбованца на завдатокъ. (*Дае*).

Прохоръ. (*Дывытся на троши*). Справди, карбованецъ.

Сохвія. Допоможить мени утикты звидци.

Прохоръ. Хи!.. (*Ажъ прысивъ зо страху*) Втикты? Таке страшне кажешъ... Пять карбованцевъ дасы?

Сохвія. Прынесіть мени сокыру, або терпуга.

Прохоръ. Я прынесу сокыру, або терпуга, а ты вызволышся, потымъ якъ тебе упіймають—выкажешъ на мене?

Сохвія. Щобъ я не диждала святого прычастя, щобъ мене земля не прыняла, колы выкажу!..

Прохоръ. Дасы, кажешъ, ще пять карбованцівъ, чы зъ оцымъ пять?

Сохвія. Дамъ шість ще!..

Прохоръ. Ого! Колы такъ,—стій!.. Я заразъ прынесу и сокыру и терпуга!.. Та якъ же ты втечешъ? Я цілый вікъ збираюсь у бига и вже скількы разівъ зовсімъ бувъ зибрався, а отъ ни разу не втикъ. Якъ люде втикалы, дакъ і мене що-разу підмовлялы, а я такы не втикъ... Разъ умовылы такы, й я зайшовъ зъ нымы ажъ за село... Колы це раптомъ неначе що по-перебывало мени ногы, ей-ей!.. Не можу зъ мисця ступыты!.. Чы не штука—скажешъ? Упавъ на шляхъ та й кажу: що хочте робить зо мною, а дали не пиду. Вони вылаялы мене гарненько, ще й быть хотілы, та не було часу... Вони пішли, а я полежавъ-полежавъ на шляху та якъ схоплюсь, акъ дремену назадъ, въ село!.. Отаке бува зъ людыною!.. Глядышъ—симъ цилковыхъ!.. (*Пишовъ*).

Сохвія. Вызволюсь и всіхъ выведу на свіжу воду!.. И Вартоломееви утру нося.

Ява 9-я.

Репиха и Орыся (проходить въ бесідку).

Репиха. Кажу-жъ вамъ, що такъ и галаснула „докажу, на всіхъ докажу!“..

Орыся. Що, жъ, нехай доказуе... Не сёгодня—завтра выявится... Бабусю! Якъ тилько смеркне, прынесы мени сына; якъ я ёго не бачу, то мени вважається, нібы вінь померъ, або занедужавъ...

Репиха. Не бійтесь, жывисенъкий-здоровисенъкий!..

Орыся. Я хочу ёго бачыты. Зъ учорашиного вечора не бачыла ёго и скучыла,—прынесы!..

Репыха. Охъ, лыбонь слидкують вже де-котри.

Орыся. Що буде, то буде—прынесы! Я не можу такъ довго ёго не бачыты!..

Репыха. Ваша воля... Зустричайте жъ нась въ кинци дорожкы, на мистку! (*Пишла*).

Орыся. (*Сама*) Ни, треба все це скинчыть и якъ найско-рищъ: я мушу все выявыты отцеви—nehай судыть мене... Дали терпилы нестача здоровъя... Надломалысь мои сылы, знемоглась я, знервнычалась... Де-жъ силь визьму для боротьбы зъ тымъ, що попереду мене чека?.. Може отець вже догадулся, може и винъ мучытся?.. О, певно! Учора обмовылъ: „якъ-бы, каже, було тому правда, що мени про тебе набрехалы“.. И такъ страшно и жалибно глянувъ на мене!.. Догадулся, певно догадулся!.. Ну, що-жъ, нехай!.. Колы-бъ Репыха швидче прынесла сына; мій сынъ буде зо мною и я зразу оздоровшаю, и страхъ, и соромъ одлыне видъ думокъ... Що я вчынила соромлывого, що вдіяла страшного?.. Хиба сердемъ любыть грихъ, хиба сердемъ любыть соромъ?.. Ни, я не гришиа! ни, я не преступна... Тилько покохала я не ривню, и хиба въ тимъ мій соромъ, хиба въ тимъ мій грихъ?.. Чый судъ справедлывищый и чьёго суда я повинна страшытысь—людського, чы Божого? Я-жъ не задавила мого дитяты и не струила, и не видреклась я видъ нёго, и не кинула ёго въ прырву, якъ слипе щеня!.. Бога-жъ я тымъ не прогни-выла!.. А людський судъ?.. Нехай люде судять, нехай отець мене судыть,—Богъ за мене! Ухылятысь и выховуватысь дали нема змоги!.. Я повинна швидчъ признатысь, щобъ жыты вкупи зъ сыномъ, рады сына!.. Йе ще у мене тяжкий обовязокъ: я мушу Юрка обороныты видъ отца,—надъ нымъ отець може проявыты свою владу въ страшенній сылы!.. Ось передъ чымъ я обезсылю, падаю духомъ... А може отець пожаліе мене, пожа-ліе мого сына, може змылуется надъ Юркомъ?.. Я-жъ одна у отца!.. Одна!.. (*Заплакала*). Охъ, таточку-жъ мій риднесенькій, пожалій же свою безщасну единачку!.. Де-жъ ты барышся? Пры-будь же мерщій до-домоньку, пожалій ты свою доненську!..

Ява 10-я.

Дося и Орыся.

Дося (*вбигае зъ хоромиевъ*). Панночко! Панъ прыйихалы зъ гостей и таки сердыти. Мабуть багато грошей програлы!...

Орыся. Прыйихалы?.. Досю! На вищо ты розсказала людямъ? Не добра ты!..

Дося. Я-жъ тилько Мокрыни.

Орыся. Не хороше ты зробыла!..

Дося. Воны-жъ мени титка.

Орыся. Не хороше, не хороше!.. (*Прыслушается*). Таткивъ голосъ... (*На бикѣ*). Чы теперь признатысь, чы згодомъ?.. (До *Доси*). Досю! Бижы до бабы Репыхы, скажы щобъ швыдчъ несла мени сына!..

Дося. Ще-жъ рано, постережутъ... Нехай, якъ смеркне!..

Орыся. Ни, пора! Ходимъ до мистка, може вже вона несе? (*Пшили*).

Ява 11-я.

Пидгайный и Вартоломей.

Пидгайн. (*На балкони*). Такъ въ городи Юрка нема?

Вартолом. Нема!.. Я завжды думавъ, що Юрко неодмінно втиче; було гляну на нёго та й кажу соби: втиче!..

Пидгайн. Не повинно-бъ?.. Гмъ! (*Помовчавъ*). А ты набрехавъ мени, що въ хозяйстві все благополучно!

Вартол. Якъ? Благополучно, именно благополучно по всій хорми и какуратно...

Пидгайн. Адже виль рябый здохъ?

Вартол. Тошно, що одійшовъ... Богъ ёго зна, зъ чого винъ: чы павука зйивъ, чы такои росы вхопивъ?

Пидгайн. И лошыця що одъ каплоухой?

Вартол. Тошно... росчахнулась... ожеледь... пидскобзнулась... Куповалы цыгане, давалы девъять карбованцівъ, такъ управлюющій не продали.

Пидгайн. А лошакъ видъ буланой?

Вартол. А, лошакъ?.. То вже звисно... Проты нёго ѹ чоловикъ силы ни которои... Ежелы не злюбить, зведе усяку товарыну, хорменно зведе...

Пидгайн. Що ты варнякаешъ?

Вартол. Це вже кого завгодно спытайте... На те винъ хозяинъ.

Пидгайн. Який хозяинъ?

Вартол. Домовий, стало быть. Сказать прямо, не злюбывъ лошака и затыривъ ёго у ясла... Я сколько разивъ казавъ управляющему: убыйте, кажу, пожалуста сороку. Высилались на бантини сорока—не посмивъ-бы...

Пидгайн. Про яку ты мени сороку торочышъ, чертова ворона.

Вартол. Та я хочъ и прысягну!.. Не прыступе тоби, ни за що не прыступе, якъ сорока выситы на бантини.

Пидгайн. Не мишало-бъ тебе повисыты на бантини, щобъ трохи одтухъ...

Вартол. Я старався, почей не досыпавъ, хлиба не дойдавъ...

Ява 12-я.

Tu же и Якивъ.

Якивъ. (За лаштункамы) Бый кожухъ—буде теплишъ, бый мужыка—буде дурнищъ!.. (Побачыў Пидгайною). Здравія желаемъ, зъ похмилля помыраемъ! Вы панъ нашъ, а мы пидланки ваши; а колысь прыйде воля и усмихнется доля!.. А докы воли нема, пане, звелить Вартоломіёви спустыть мени кровъ, бо бунтуе!.. Бый шкуру барабанную!..

Пидгайн. Зновъ назюкався?

Вартол. (Тыхо). Винъ тутъ безъ вашои мылости що дня напыався, та все про волю бекавъ, бунтовавъ!.. Прыкажить сыпать ёму 25-тъ.

Пидгайн. Чы не свербыть у тебе спына?..

Вартол. (тыхо). Винъ бунтарь!..

Пидгайн. Мовчы!

Якивъ. Ваше высокоблагородіе! Кажуть, що Юрко втикъ? И добре зробывъ!... Це я ёго навчывъ втикатъ: втикай, кажу, и шабашъ!.. Торикъ Дмытро втикъ, Петро каларныстысь, я й тихъ навчывъ. Втикайте, кажу, хлопци!..

Пидгайн. (*Вартоломею*). Скажы, щобъ ёго взялы звидци!

Якивъ. И щобъ выхворостылы!

Вартол. Гей, визьмить ёго! (*Два человека пидбигають до Якова и беруть ёго*).

Якивъ. Бый шкуру барабанную!.. Вартоломею! Я й тебе навчу, якъ втикаты!.. Барынь!.. Прыкажить Вартоломееви, щобъ лозы намочывъ та видличывъ.

Пидгайн. Замкнить ёго зновъ въ лёхъ!

Якивъ. А быть и не треба? Отъ такъ штука: ведуть и не бують!.. Я такъ не согласенъ!.. (*Его повелы*). Бый шкуру!... (*Спива*).

Куды мене поведете?

Пидъ лотокы.

А що мени постелыте?

Сницъ осокы!...

Пидгайн. (*до Вартоломея*). Визьмы двохъ чоловикъ и йидь шукать Юрка. Тильки я тоби Вартоломею, забороняю ёго быть, - чуешь? Щобъ ты и пальцемъ ёго не зацепывъ! (*Пишовъ у хоромы*).

Вартол. (*Здывовано*). Щобъ и пальцемъ?.. Що воно таке? Лыбонь це и нашъ панъ, а нибы не нашъ!.. Яшку не звелили бытъ, Юрка щобъ и пальцемъ не зацепыты... (*Пишовъ дывуючись*).

Ява 13.

Прохоръ и Сохвія.

Прохоръ (*дає Сохвію терпуга*). На, вызволяйся! Тилько памъятай, що висимъ карбованцівъ,—чуешь? (*Пишовъ*).

Сохвія. Колы-бъ швидче вже смеркало... (*Почына пылять гратки и прыслушатысь*). Охъ, клята неволе! умицны мои

сылы, допоможы вызволытысь, а воля насталыть мій розумъ и загартуе помсту!.. (*Смеркае. Вѣ аллеи зъявляються Репиха, Орыся и Дося. У Орыси дытына на рукахъ. Дося иде въ хоромы, а Орыся и Репиха въ бесидку.*)

Ява 14-я.

Репиха и Орыся.

Орыся (*сидя у бесидци*). Мое анголяточко, мое немовляточко! О, колы-бъ змогло промовыты,—ты-бъ найкраще и найшырше порадыло твою маму!.. (*Туле дытыну до серия*). Охъ, якъ же хороше мени зъ тобою, мій едынчыку!.. Якымъ чаривнымъ тепломъ зогриваешъ ты мене!.. На вищо-жъ я зъ тобою, моя дытыно, такъ надовго розрязняюсь, на вищо виддаю тебе чужымъ людямъ, въ чужу хату?.. Чому жъ ты, мій сыночку, мусышъ буты не въ свой, а въ чужій хати? Осьдечки-жъ и наша хата, а тебе въ ній нема!.. Голубяточко мое! Тулю тебе до сердя и серце трипоче, радіе, сповняется сylамы й надіямы!.. Та чы довго-жъ я ще крадькома тулытыму тебе до лоня, выходуватыму по закуткахъ таемныхъ?.. Охъ, не сыла-жъ моя бильшъ розрязнытысь!..

Репиха. Не сыла, та мусыте!..

Орыся. Та я-жъ зтеряюсь безъ тебе, занедужаю, помру, Колы ще хочъ на день розрязнюсь зъ тобою!.. Та що-жъ я замать буду, колы видъ тебе видречусь? Нехай-же иде сюды отець, нехай вси идутъ, я пры всихъ голосно вымовлю, що ты мій сынъ!

Репиха. Що бо вы говорыте? А соромъ, а глумъ?

Орыся. Я швидче переможу соромъ и глумъ, нижъ розлучення зъ моимъ сыномъ!

Репиха. Розлучення легче перемогты, нижъ те, що воно и доси не хрещене? Колы-бъ ёго намъ у хрестъ увесты? А то якъ, бороны Боже, обминуть у ночи!..

Орыся. Хто обминить?

Репиха. Не знаете, хто? Я цилисеньки ночи не сплю та все стережу, всю колысочку хрестыкамы та божкамы обвишала...

Орыся. Я не пойму, про вищо вы кажете?

Репыха. Адже розсказують, що отутъ десь неподалечку, та черезъ якийсь тамъ случай не вспилы дытыны охрестыты,— все бачте видкладалы зо дня-на день,—ажъ воно прыйшло якъ разъ о-пивзочи, якъ вси хатни поснулы та й переминило... У раниц дивляться, ажъ замисць дытыны—лежыть въ колысци чесовъ кошена, або немовъ цуценя, щось таке... А цытьте, що воно? Чуете, нибы щось стукнуло? (*Прислухається*).

Орыся. То вамъ вчулося!..

Сохвія. (*Вылазить крізь вікно*). У бесидци панна и Репыха!.. А що то у панни на рукахъ? Дытыва!.. (*Побігла въ хоромы*).

Репыха. Давайте вже мени парубка, пора намъ и до дому. Хто ёго зна, якъ мы греблю перейдемъ, що вже зовсимъ стемнило, а воно не хрещене... У до-свита зповъ прыйдемо въ гости, а теперъ проведить насъ до мистка.

Орыся. Пождить ще!..

Ява 15 я.

Ти-жъ, Пидгайний и Сохвія.

Сохвія. (*Показує*) Ондечки, въ бесидци!

Орыся. (*Побачила*) Татко?!

Репыха. Давайте мерщій дытыну!

Орыся. Пизно вже! (*Репиха зника*).

Пидгайн. (*До Орыси*). Такъ тому правда?

Сохвія. Бачите, пане, що я не сплетныця!..

Орыся. Сохвіе, геть звидци!.. Мижъ батькомъ и дочкою полібовныця не свидокъ!.. (*Сохвія зника*).

Пидгайн. Такъ ось воно що?

Орыся. Я передъ вами зъ усією моєю провыною!..

Пидгайн. Такъ ось якъ ты видячыла за выховання и все пеклування! А де-жъ герой цёго срамотнёго роману, де винъ? Сховала? О, хамъ, гадына!.. Я-жъ на нёму помощусь за весь мій соромъ!..

Орыся. Я одна вынна! Помщайтесь па мени одній!..
Клянусь могылою матери—одна я вынна!..

Пидгайн. Не смій тревожыть праха твоей матери. Твоимъ гыдкымъ вчынкомъ ты заплямыла ёго на вики.

Орыся. Вы булы завжды святы передъ моєю мамою не только писля іи смерты, а й пры жызни?

Пидгайн. Ты сміешъ мене докоряты? Геть зъ очей моихъ!

Орыся. Правомъ батька, сылою державця, чы владою рабовладильца вы корыстуетесь, що прогоняете мене?

Пидгайн. Ты... ты найлютишій мій ворогъ!.. Ты потаскуха!.. (*Вхопыўся за голову*).

Орыся. Потаскуха?!. Вы осмиляйтесь такъ ображаты мене? Вы потаскухой мене звелычалы... А хиба въ мене нема силы й права сказаты вамъ, що то неправда? Ни, йе Богъ—моя сыла и право! Я не потаскуха!.. ВERTAЮ вамъ це слово!.. Що я непокирлыва, невдячна, своевольна—все це може й правда, только я не потаскуха!.. Я не виддала мого дытыны людямъ, не видреклась видъ нёго, не струила ёго и не задавила,—сочисть моя світла передъ Богомъ...

Пидгайн. О, краще-бъ ты не родылась на світъ Божый!..

Орыся. Вамъ про це зручнишъ знаты!.. Ну, сыну, женуть насъ,—ходимъ, пора!.. (*Дытына начына пхыкатъ*).

Пидгайн. А, цей мени пыскъ!.. Стій, куды ты? Дытыничымъ плачемъ згвалтуешъ всю дверню!.. Ничъ вже!

Орыся. Теперъ мени и въ-ночи вси шляхы выдни!

Пидгайн. Такий соромъ, такой позоръ!..

Орыся. Не плачь, сыну! Дамо слёзамъ волю, якъ опынымось на простори—мижъ небомъ та землею. Прощайте, тату.. на вики... (*Захыталась и вхопылась за стовбъ; дытына падае зъ рукъ*).

Пидгайн. (*Пидхоплюе дытыну*). Божевильна, ты вбьешъ дытыну!.. Що зъ нею? Гей, нянъко!.. Нянъко, скорій сюды!..

Я в а 16-я.

Ти-жъ и нянька.

Н я нь к а. Я тутъ, ваша мылость.

П и д г а й н. Визьмы ось цёго... вылупка!.. (*Дае ій дытыну*). Це ты, ты выпна! Це ты такъ доглядила!.. (*Пиддержуе Орысю*).

Н я нь к а. (*Взяла дытыну*). А вже-жъ що я! Хто-жъ бильшъ и выненъ, якъ не я? Я була що-разу выпна и за покійну пани, котру выглядила и выпестыла. Вы мене й за неи докорялы, а теперъ...

П и д г а й н. Мовчы! Прынесы мерщій воды... (*Нянька побигла и черезъ мить вертается зъ шклянкою зъ водою*) Вона не дыше!.. Ось до чого своя воля довела!.. (*До няньки*). Жыва, дыше... Мерщій постиль прыготуй!..

Н я нь к а. Такъ-бы и спочатку, а то хвору, немощну дытыну дорикаты почалы... Ій и такъ сердешній тяжко!..

П и д г а й н. Мовчы, беззуба!.. Тебе годылось-бы провчты!.. Доглядила?

Н я нь к а. Треба-жъ вамъ па комусь злисть зирвать, а то и йижя не така смашна буде,—то зирвить на мени...

П и д г а й н. А, замовчы!.. За лікаремъ треба-бъ... Прайдется прывселюдно выявыты хатній соромъ!.. А покы що, за бабкою якою послаты? Яка у насъ бабка найкраща?

Н я нь к а. Яка-жъ, якъ не Репыха? Найкорыстнищи лікы будуть, якъ вы прыголубыте іи й пожаліете.

П и д г а й н. Вчы, вчы мене!.. Поможы песты!.. (*Несуть Орысю*) О, такой каламутъ! о, таке позорыще!.. (*До няньки*) Та хочъ никому не розбовтуй!..

Зависа.

ДІЯ 4-я.

Писчаний берег Дніпра. Кущи, лози, дали очереты. Від глыбины рибальський куринь и неводы; близжче прымистѣ до порома).

Ява 1-я.

Василь и Семенъ.

Василь. (*Пидплыва до берега*). Дно, дно! Я намацавъ ногою дно, ставай смильво!

Семенъ. (*Пидплыва*). Невже переплывли! Слава Господеви!.. (*Выходе на беригъ и важко дыха, дали сида; на ногахъ у нёго пута*).

Василь. (*Выходе зъ воды*). Спочынь, доки я знайду каменюку; розибьемо кайданы та й заразъ майнемъ, бо тутъ довго засыжуватись не безпечно. Генъ-генъ тамъ, у плавняхъ, спочынемо та на всю вичъ и дремонемъ у Херсонщыну. Мени тутъ уси шляхи знаёми. (*Шука*).

Семенъ. (*Ледве дыха*). Охъ, якъ серде стука. На середыни якъ пидхопыло мене бистрею,—я ажъ злякавсь... Думаю, закрутить, потягне на дно,—тутъ мени жаба и пыть дастъ... Почавъ вже „отчу-нашу“ прооказувати. А що воно за курени?

Василь. (*Несе каменя*). Рыбальски. А ну, попробуемо ланцюга, чы мицно загартованый? (*Почына разбиватъ*).

Семенъ. Може-бъ не тутъ, а дали, що курени близько?..

Василь. Та промижъ рыбалокъ нашого брата-бурлачнї сыла; а що въ Херсонщыни та въ Бессарабії, такъ тамъ однимъ нашымъ братомъ тилько и роблять. У рыбалокъ тилько ничего не зачипай, такъ и вони тебе не зацеплять; а пидкупышъ що—бытымуть, доженуть и видубасять!.. Вони завжди на ничъ била куриня кладуть окраець хлиба, а часто й кулишу зоставляють, щобъ який мандривець погодувався...

Семенъ. И що воно зъ тымъ човномъ сталося, що винъ розвалывся?

Васыль. То не човенъ, а душогубка проклята! Лытвыныки кынулы якъ никчемную, а мы поласалыся на неи. Докы за водою плывлы—держалося, а якъ повернулы проты воды—такъ и розвалылося. За себе я певенъ бувъ, що вырятуюсь, а за тебе, що ты въ зализахъ—страхъ боявся!

Семенъ. Ге, я ще змаяку здорово плаваю. Якъ бувъ ще за пиднасыча биля панського яливныка, то якъ прыженемъ було яливныкъ на тырло, то я якъ улизу въ ставокъ, та плаваю ажъ до полудня... Я можу й горылыци, и зъ вымахомъ, и бокаса, и стовбуна... А що пурнаю, такъ бувало черезъ увесь ставокъ перепирну...

Васыль. А за що це тебе спуталы?

Семенъ. Хотили у москали запакуваты, а я и втикъ.

Васыль. А я, братъ, вже шостый разъ втикаю. Пять разивъ втикавъ все весною, а це попробувавъ ще въ осени. Мени дома не сидится... (*Розбивъ ланцюмы*). Готово! Иды-жъ, ланцюже, къ чортамъ на вырынки!.. (*Жбурля въ ричку*). Якъ тилько весною зазеленіе по проталынахъ травыця, якъ тилько защебече жайворинокъ, то такъ мене и занудыть мандривка. Хотили мене батько оженыты и дивчыну вже посватали, и таку дивчыну акуратну... Завтра-бъ намъ до винця йихаты, такъ я й пишовъ у-вечери до неи. Сидымо мы соби, балакаемо, ажъ чую хтось спива:

Та немае въ свити гиршъ никому,
Якъ бурлаци молодому...

Мене неначе щось невыдыме такъ раптомъ и видсунуло видъ неи. Глянувъ на дивчыну и nibы вже то не та, а якъ друга... Дывывсь, дывывсь я на неи, а дали и кажу: „гарна ты дивчына, та не тоби я женышына“. Тоди прожогомъ видъ неи. Оглянувся вже, якъ наша дзвиниця ледве майчила... Отаке! Пора намъ пидгодуватися та й мандрувать дали. А де-жъ твоя торба?

Семенъ. На-жъ тоби—згубывъ! Отъ и пиджывылысь пырогамы, що маты дали на дорогу. Певно, мотузка перервалась и торба пишла на дно.

Васыль. У мене тилько и йе шматокъ цвилого сухаря та ложка. (*Выйма сухарь и ложку*).

Семенъ. Та й у мене зосталася тилько ложка, та голодный жывить.

Васыль. (*Грызе сухарь*). А добрачый сухарь,—якъ брусь! сколько у води мокъ—и не размокъ. Мабуть винъ позаторишній? Посёрбаемо хочъ водыци замисць борщу. Ов-ва! (*Маца въ кышени*). И соли нема, а ни дрибка!

Семенъ. Безъ соли не коргитыме пыты и згага не пектыме.

Васыль. На-жъ и тоби половыну, пиджывысь. (*Перебыва каменемъ сухаря и дае*). Я вже не вперше такъ обидаю. (*Бере зъ рички ложкою воду и зайида сухаремъ*). А правда, тутъ смачна вода?

Семенъ. На воли и вода смачнища видъ борщу.

Васыль. Ця ричка тече зъ вильного краю, черезъ те и вода въ ній солодка. А цыть! Що воно гупотыть?

Семенъ. (*Пиднявсь*). Сюды бижыть щось киньмы!..

Васыль. Въ шелюги мерщій, за мною!... (*Побили въ шелюги*). Падай на землю!.. (*Помочавши, пидводе голову*). Що воно? Тroe коней, а одынь тилько вершныкъ? Стій, це нашъ чоловикъ, ей-ей нашъ!.. А ну, гукну! Остапе! О, оглянувся. Винъ и йе—Остапъ. Остапе! Куды поспишаешь, чы не на ярмарокъ?

Остапъ. (*Гука*). А ты-жъ хто такой?

Васыль. Прыдывысь.

Остапъ. Невже Васыль? Ты зновъ втикъ?

Васыль. А ты по якому былету?

Остапъ. Стривай, розскажу,—ось тильки коней прыпну.

Васыль. Щось мени и кони ци по знаку.

Ява 2-я.

Остапъ. Здоровъ! Давно тутъ?

Васыль. Оце свижэ переплывлы, бачъ и доси не обсохлы.

Остапъ. (*На Семена*). А цей звидкы?

Семенъ. Зъ Благодыровои.

Остапъ. По воли?

Семенъ. Ни, навздогинци за волею.

Остапъ. Стало быть, намъ по дорози? Ну, здоровъ!
(Чоломкаются).

Васыль. Чы йиство у тебе ѿе яке?

Остапъ. Два хлиба и четыри тарани.

Васыль. А мы голодни!

Остапъ. Я васъ пидгодую. (*Хутко пишовъ за лаштункы*).

Семенъ. Выдко, що Остапъ другяка.

Васыль. Въ неволи найщирше товарышування.

Остапъ. (*Вертається зъ окрайцемъ хлиба и двома тараніями*). Нате, годуйтесь. Колы-бъ ты знатъ, Васылю, якъ я ускочивъ бувъ у капканъ.

Васыль. Невже? (*йистъ*). Оде такъ хлибъ!

Семенъ. И тарань ловка.

Остапъ. Прокрадався я въ ваше село, щобъ побачытысь зъ жинкою та дитьмы, та наризався на самого пана. Бачу—не перелывкы. Упавъ на вколошки и ставъ прохаты, щобъ помылувавъ... Такъ винъ гукнувъ на людей и звеливъ забыты мене у зализа. Э, думаю, колы ты такъ зомною, то я-жъ тоби не пидданокъ. У-ночи продеръ стрижу въ лёху, въ який мене замкнулы, та въ конюшню,—бачу стоять гарни кони, такъ я замисць одній конякы—зачепивъ ажъ трое. Пройездю поузъ хоромы, ажъ це панъ кризъ викно й пыта: „а хто то йиде?“ „Це я, кажу, пане. Спокойной вамъ ночи, прыятного сна!“ Та якъ дремену... Вже свитати почало, якъ я прыпинивъ коней, дойизжаючы до Дніпра. А оде тилько що переплывъ...

Васыль. Що-жъ ты теперь робытымешъ зъ киньмы?

Остапъ. А те, що оде заразъ вси трое сядемо та й пойдемо, а тамъ десь коней продамо, и будуть у насъ гроши. Колы товарышувать, то товарышувать по правди!

Васыль. Оде—але!

Семенъ. Отъ спасенна душа!..

Остапъ. И ничего бильшъ и часу гаяты,—пидгодувалысь такъ и гайда. (*Пишлы*).

Я в а З-я.

Юрко и два гребца.

Юрко. (Зійшов зъ човна). Спасыби, що перевезлы. Ось вамъ и плата за перевизъ. (Дае грости).

1-й гребецъ. Два семыгрывенныка, чы не малувато?

Юрко. Такъ-же, договорылъсь.

1-й гребецъ. Що-жъ що договорылъсь? Мало чого не бува... Договорылъсь! Договоръ договоромъ... А правда, Андрію, що малувато?

2-й гребецъ. Ще-бъ пе малувато?.. Воно якъ що той... неначе такъ що й зовсимъ малувато.

Юрко. Скилько-жъ вамъ набавыть?

1-й гребецъ. Скилько-жъ?.. У такимъ, скажемо, выпадку, то вже коженъ мусыть тымыты... Бачыте, выходыть такъ, що мы оце перевезлы, а щобъ якъ пиде дило на опытъ, то й не знаемо, кого перевезлы?... Звисно, опаска бере... Чы такъ, Андрію?..

2-й гребецъ. Авже-жъ... И опаска и началство... Якъ-же можна?.. Недзя!..

Юрко. Скилько-жъ, пытаю, набавыть?

1-й гребецъ. Набигаютъ бува, началныкы, и беруть опытъ: „Што реблята, не перевозылы какого-такого?..“ А мы й не знаемо!

2-й гребецъ. Эге-жъ... А мы и не знаемо. Звисно, якъ-бы мы зналы.

Юрко. Я жъ вамъ сказавъ, що я чыновныкъ.

1-й гребецъ. А чого-жъ воно неначе не выдко, щобъ вы булы чыновныкъ. Чы правда, Андрію?

2-й гребецъ. Не выдко... Выходыть, сколько не вдывляйся, а не выдко...

Юрко. Вы грамотни?

1-й гребецъ. Богъ мылававъ...

2-й гребецъ. Безъ надобности!..

Ю р к о. Якъ-же вы разберете мій документъ?

1-й г р е б е ць. Тамъ йе печати: одна зверху, друга зисподу.

2-й г р е б е ць. Безъ печативъ не можна. Началство прыказуе, щобъ по печатяхъ...

Ю р к о. Такъ мы й до вечора не порозуміємось. Кажить, скілько вамъ набавыть?

1-й г р е б е ць. А що, Андрію, якъ мы оце звяжемо ёго та й повеземо назадъ?

2-й г р е б е ць. А такы звяжемо.

Ю р к о. Що, звяжете? (*Гризно*). Та якъ вы сміете?

1-й г р е б е ць. (*Несмилыво*). Ану, Андрію, берись за нёго.

2-й г р е б е ць. (*тыхо*). Може у нёго падстолеть захований, або шпага?..

Ю р к о. Ану-ну попробуйте.

1-й г р е б е ць. Якъ самы не подужаемо,—гукнemo ондечки до куренивъ,—рыбалкы допоможутъ.

Ю р к о. И я гукну,—побачымо кому допоможутъ?

1-й г р е б е ць. Андрію, чы гукать?

Ю р к о. Гукайте, гукайте!

2-й г р е б е ць. А що якъ воно справди чыновныкъ?

Ю р к о. Ну, гукайте-жъ, або я гукну?

1-й г р е б е ць. Може й справди?

2-й г р е б е ць. (*Тыхо*). Ще щобъ не креснувъ бува по зубахъ?

1-й г р е б е ць. Та вже дайте намъ якого тамъ грывеныка...

Ю р к о. Не стоило-бъ даваты... (*Дае*). Соромъ вамъ отакечки робыть, соромъ!.. А ще й людмы звутся.

1-й г р е б е ць. (*До дгулою*). Тикаймо.

2-й г р е б е ць. Прощавайтэ!..

Ю р к о. А якъ васъ звуть?

1-й г р е б е ць. (*Видступа до човна*). Якъ звуть?

2-й г р е б е ць. (*Сивъ въ човенъ*). Худчій Мытрохване!.. (*Колы першый гребецъ сивъ*). Ни, брате, не покурышъ!.. (*Хутко поплыўлы*).

Юрко. Ачъ, дрянижныки!.. (*Помовчавѣ*). Докы бувъ на тимъ боци, хапався переплысты, а переплывшы, почуваю, якъ сумъ и отчай обступа мене... Одынокый, видкынутый далеко видъ усёго дорогого и ридного. И навкругы тутъ такъ сумно: писокъ, шелюги, верболозъ... Витеръ гуде!.. А той беригъ який зеленый, якъ тамъ сонечко ясно свите!.. Ондечки й шляхъ, котрымъ я йихавъ, генъ повывся пидъ гору; а тамъ дали миже вербами то сchezне, то зновъ стежечкою заманячіе... Село Писчане мріе, генъ Ганивка... У Покотыловій тилько крыла витрячкивъ маячать... А наше село тамъ десь далеко нибы потонуло въ синій имли. Я тутъ вольный, а душа моя немовъ закута въ тяжки кайданы!.. Та чы пережыву - жъ я розлучення зъ Орысею? А сына мого я й не бачывъ!.. Я тутъ стеряюсь, помру!.. (*Ухопывся за голову*).

Ява 4-я.

Пысарь и десятники.

Пысарь. Треба поспишаты до порома, бо вже ондечки наблыжаются. А докы що, зробымо й на цимъ боци опросъ.

Десятникъ. Вы лыбонь зовсимъ залылы слипы!.. Намъ же велено не зъ сёгобочныхъ опыты братъ, а зъ тогобочныхъ.

Пысарь. Мовчы! (*Подходе до Юрка*). А позвольте васъ спытать, хто вы будете?

Юрко. Якъ? А вамъ на вищо?

Пысарь. Желаю спросить.

Десятн. (*Тыхо до пысаря*). Та не чипайте! (*На бикѣ*). Прыайдется тягты ёго до Дніпра та голову змочыть... (*До пысаря*). Не чипайте-бо!

Пысарь. (*Десятникови*). Ц-сь!.. Мовчать! (*До Юрка*). Хто вы такой и яке ваше званіе?

Юрко. Я чыновныкъ.

Десятн. О, бачыте!

Пысарь. (*До Десятника*). Ц-сь! (*До Юрка*). Чыновныкъ! Ого-го! Которого класса?

Юрко. Класса?.. Хиба вамъ не однаково!

Десятн. Та не прысикуйтесь.

Пысарь. Не розсуждай! Розсужденіе положено власти, сиречь мени, а подчиненому единое повиновеніе! (*До Юрка*). Я тежъ чыновныкъ. Якый на васъ чынь?

Юрко. Той... губернскій регистраторъ.

Пысарь. (*Радисно*) Невже? И азъ въ тимъ же чыни обритаюсь. Губернскихъ регистраторивъ не багато чыслытца на лыце, лыбонь на всю Россію нась только двое и йе. Позвольте зъ вами почломкатысь. (*Чоломкаются*).

Десятн. Ну, якъ що той, то... (*До Юрка*). Доброго здоровьячка! (*Простяга руку*).

Пысарь. Осады подчиненіе и безмовствуй! (*До Юрка*). Де прохожденіе службы совершалы?

Юрко. Тамъ, де треба було.

Пысарь. А именно?

Юрко. Служывъ у Полтави... Годи вже балакаты, мени николы.

Пысарь. А зневалы вы тамъ тытулярного советника Ныкодыма Трыхвоновыча Кулабку?

Юрко. Ни, не зневавъ!

Пысарь. Не може быть. То бувъ чоловикъ—ума палата! А зневалы вы коллежскаго ассесора Тымохвія Васыльевича Жарка?

Юрко. Не зневавъ.

Пысарь. И Жарка не зневалы? Та хто-жъ Жарка не зневавъ? Мала дытына знала... А зневалы вы?

Десятн. Одечки вже поромъ пидходыть. Ходите, я замъ трохы намочу голову, бо вы вже здорово росхыталысь.

Пысарь. Пиды, намочы соби мордяку! Мовчы пивстоловый истуканъ!.. (*До Юрка*). А позвольте заглянуть у вашъ документъ?

Юрко. (*Выйма коробованыя и дае*). Ось вамъ.

Пысарь. Ага!.. Теперь видко, хто вы... (*Оходыти зз Десятныкомъ*).

Я в а 5-г.

*До прымиста пидходе поромъ, зъ берега сунувъ людъ; на пороми
ира музыка.*

К у ч е р ъ. Ондечки нашъ панъ, а за нымъ цила юрба
панивъ.

З а в о й к о. (*Гука зъ порома*). Чы кони йе?

К у ч е р ъ. Йе, пане!

З а в о й к о. А сколько троекъ?

К у ч е р ъ. Чотыри, пане!

З а в о й к о. И хургонъ йе?

К у ч е р ъ. А якъ-же! Карета, натычанка, довгуша, ша-
рабанъ и два пидводы прости.

З а в о й к о. О, розмистымось вси! Панивъ въ окопажи,
а музыкъ на просту пидводу.

Ю р к о. (*Вдывляється*). {Панъ Завойко! Колы-бъ мене не
примитывъ? (*Одвертается*). Пиду пидводу пошукаю! (*Иде*).

З а в о й к о. (*Бижыть зъ порома*). Юрку, пидожды... Я
тебе ще здалеку пизнавъ. (*За Завойкомъ идутъ паны, дали му-
зыки, народъ. Пысарь и десятныкъ промижъ народомъ ходять
и беруть хаповыну*).

Ю р к о. Охъ, халепа! (*На бикъ*). Треба буты смилишымъ.
(*До него*). Помыляетесь... Вы мене не знаете.

З а в о й к о. Що, я помиляюсь? (*До гостей*). Панове! Я
васъ потишу дывомъ, якого вы ще й не чулы. Гей, а подайте
сюды скрыпку! Ось хто намъ заграе!.. (*Прыносять скрыпку*).
На, грай мени заразъ варъяціи: „Ой не ходы, Грыдю“... Або
Варшавського марша заграй... Оцей, панове, грае—такъ грае!

Ю р к о. Кажу-жъ, що вы помыляетесь.

З а в о й к о. Винъ такъ грае, що я ажъ плакавъ!..

Ю р к о. Выбачайте, мени мема часу бавытысь...

З а в о й к о. Ни, Юрку, я тебе не пущу!.. (*Хана его за-
руку*). Ты мени заграешъ. Не хочешъ гратъ Грыдя, грай Кар-
малюка. (*спива*).

Повернувшись я зъ Сибири—
Нема жъ мени доли;
Ой здается не въ кайданахъ,
А все у неволи.

Юрко. Що це за напасть?

Деревьянка. (*Зъ пидвязанымъ окомъ*). Слухай, не чипай-
бо кожного!.. Можетъ на два ока и мени винъ здався за
Юрка...

Завойко. Та хиба-жъ це не Юрко?

Деревьянка. (*До Юрка*). Выбачте ему, винъ трохи
пидпый!.. Зъ-пьяну трохи мени ока не выбывъ!..

Завойко. Юрку, це ты, чы не ты? Прызнайся!

Юрко. Це напасть!

Завойко. Ну, похожий же на Юрка, якъ колесо на
колесо!..

Деревьянка. (*До Юрка*). Знаете, якъ кажуть: звернить
дурній пьяному... Выбачайте,—мы вси „елыко можаху“!..

Помпенеко. (*Гука виддаля*). Ходимъ, ходимъ,—пора
йихать!..

Завойко. Отъ штука!

Помпенеко. Йидемъ, йидемъ, а то я такый, що розгни-
ваюсь и заразъ назадъ голобли поверну!..

Завойко. (*До Юрка*). Ну й скожий же зъ Юркомъ якъ
дви крапли горилки!.. Ты граешъ на скрипци?

Юрко. Зъ роду-вику не гравъ!..

Помпенеко. Отъ-же я вернусь на порома!

Завойко. Ну, якъ що такъ, то выбачайте! Гей, музыки!
Грайте марша!.. Трумъ, трумъ, трумъ!.. (*Бере пидъ руку Де-
ревьянку*). Ходимъ, канцуре, я тоби друге око пидобью!.. (*Пишлы.
Музыка грає*).

Пысарь. (*Пидходе до Юрка зъ десятникомъ*). Онъ якъ
наше дворянство гуляє! И такъ юрбою цилую осинъ и зиму
видъ одного до другого йездять: полюютъ, у картъ грають,
бенкетують!..

Юрко. А сколько буде звидцы до Павлыша?

Пысарь. До Павлыша? Заразъ вамъ вышытаю. (*Личыть на палъцяхъ*).

Поромщицъ. (*Гука*). А ву, сходьтесь до порома, хто йиде на той беригъ, сходьтесь, бо заразъ рушымо!

Юрко. Заразъ рушать?. (*Иде до порома*).

Пысарь. Куды жъ вы? До Павлыша онъ куды. Ходимъ тамъ за горбомъ йе корчма... Пидводу найдете. До Павлыша буде.. (*Зновъ личыть*).

Ява 6-я.

Вартоломей идет видѣ куриниевъ зѣ двома человиками.

Вартол. Пидгодувалысь у рыбаковъ, теперь пойдемо дали. А стійте, чы то не Юрко?

Чоловики. Винъ и ѿе. (*Хутко подходять до Юрка*).

Вартол. Здоровъ будь, Юрку.

Юрко. (*Зѣ лякомъ*). Варта... Чого вамъ треба?

Вартол. Тебе намъ треба, хорменно тебе. А давайте пuto, замкнемо ёго!

Юрко. Якъ сміешъ!.. Я вильный чоловикъ!

Пысарь. (*До Юрка*). Оборонымо! (*До Вартоломея*). По якому праву?

Юрко. (*Пысареви*). Ось, прочитайте мій документъ! (*Дає бумагу и карбованця*).

Пысарь. (*Зяляннувъ у документѣ*). Такъ, вирно и беспечно! Отставный губернскій регистраторъ!..

Вартол. Помылуйте, винъ нашъ биглый!

Пысарь. Мовчать! Ты кто такый?

Вартол. Началство ёго! Я отаманъ!

Пысарь. Иды-жъ отаманувать до своего пана, а тутъ я началство! Забью тебе у кайданы и пошлю такимъ этапнымъ путемъ, що ты въ тры роки не дійдешъ до своего села.

Десята. Мы, братъ, це можемо!

Вартол. Якъ, мене, началство?

Пысаръ. Я тоби покажу начальство! Прысақався до губернского регистратора. Ты знаешь, что насть только двое на всю Россію!.. (*Розмовля зъ Юркомъ*).

Вартол. (*До чоловиковъ*). Штукъ?!

Чоловики. Дывына!

Вартол. Дви дывыны! Одна, що начальство на начальство наперлось, а вдруге, що думалы, що то Юрко, ажъ то не Юрко!..

Ява 7-я.

Зъ горы иде Перепичка зъ Васылыною и кучеромъ; ею тягне за полу Завойко.

Перепичка. Пусты-бо, а то вылаю!

Юрко. (*На бикъ*). Павъ Перепичка! Нова халепа!..

Завойко. Йидемъ-бо до мене.

Перепичка. Не пойду, пусты!...

Завойко. Все только зъ своею Васылыною возьтесь!

Перепичка. Кажу жъ тоби, що не маю часу.

Завойко. Теперь я разгневався на тебе, такъ що вже мы зъ тобою розбрато-брато на вики вични!.. (*Пишовъ*).

Перепичка. Про мене, якъ соби хочешъ. Скорій, скорій, Васылыно. Чы ты нальвку взяла? Свырыде, несы покупки до порома. Отъ тоби й здрастуй, поромъ вже погналы. (*Гука*). Нидожды! Вернись до берега!.. Га? Скилько? А дули зъ макомъ не хочешъ? Беры семыгрывенного!.. Га? Ни, пивъкарбованця не дамъ!.. Свырыде, забирай покупки до корчмы, пождемо до завтра... (*Свырыдъ пишовъ*). Чого намъ хапатысь, хиба надъ намы капа? (*Побачывъ Юрка*). Знаёма людына!...

Юрко (*на бикъ*). Теперь вже никуды!

Перепичка (*До Юрка*). Ты це куды? Васылыно, пизнаешь?

Пысаръ. Це губернскій регистраторъ!

Перепичка. Це тоби, пысарю, зъ перепою регистратыть въ очахъ. Винъ пидданный моего сусида, пана Пидгайного.

Юрко. Помыляетесь, пане!..

Вартол. И намъ здалось зпершу, що це нашъ Юрко....

Перепичка. Це винъ и ѿ!

Пысаръ. (до Юрка). Дайте вашъ документъ...

Юрко (дае). Ось.

Пысаръ (чита). Губернскій регистраторъ въ отставкѣ,
Петръ Петровычъ Диброва.

Перепичка. Диброва? Ха—ха—ха!

Вартол. Це бъ то нашъ капольмейстеръ? Такъ винъ вже
п'ятый день якъ померъ?..

Юрко. Померъ?!

Перепичка (до Вартоломея). А ты въ шогоню?

Вартол. Та оце жъ нась трое.

Перепичка. Такъ и берить ёго.

Вартол. Давайте швидчъ шуто!

Перепичка. Хочъ ты, Юрку, и гарный музыка, а вти-
кать зась... Подзвоны жъ за те кайданамы. Дысцыплына, суборды-
нація и повышеніе властямъ ирыдержащимъ! Ходимъ, Васылыно!
(Пишилы). (На Юрка надибаютъ пута).

Пысаръ. Я думавъ, що ты справди губернскій регистрато-
ръ, а ты рабъ, смердъ... Выходить, що тилько я одынъ на всю
Россію и востався!..

Зависа.

ДІЯ 5-я.

Кімната Орыси.

Ява 1-я.

Орыся и нянька.

Орыся (ныне била столу, нянька качає люльку). Напы-
сала отцеви все, що підсказало серде, все, на що навивъ мене
розумъ, дали терпіти не сила... Я повинна розшукатъ Юрка и
обрятуваты ёго. Може винъ де въ тюрми уже? Винъ такий ве-
хитрый! Може вже упіймали и заущаются надъ нымъ?.. Ни,

такъ дали не слизъ... Винъ мій мужъ передъ Богомъ и передъ моимъ сыномъ и мусыть буты моимъ мужомъ и передъ людьми. Нянько! Якъ тилько татко прыйидуть до дому, вы однесете ёму отъ-сей листъ.

Нянька. Воны зновъ мене проженуть и не дадуть ніякої видповиди.

Орыся. Тоди я сама піду до вёго.

Нянька. И васъ не долустять на очи. Хиба я ихъ не знаю? Отакъ було воны и зъ покійною панею, вашою мамою, якъ розгниваются на вихъ, то цилый мисяць, або и бильшъ, слова до ныхъ не промовлять. А спытайте, за вишо розгниваются?.. Було мама ваша плачутъ, плачутъ, ажъ занедужають... Краще-бъ винъ, кажуть, мене вылаявъ, або побывъ, а то мовчать.

Орыся. Прытерпила моя мама?..

Няняка. И—и! Мабуть и вамъ не краща доля судылася. Поласалыся мама ваша на мундиръ та на чорни вуса... Выйшли замижъ проты воли своихъ родытеливъ. Нигде правды диты: папаша ваши булы красыви на всю округу. Ото-жъ якъ скоро пожененылъся, то щось зъ годъ жылы дуже гарно, такъ гарно, що й сказать... Тыхо, любо та хороше. Все було цилуются та мылуются. Було ухоплять ихъ папаша на руки та й носять по кимпатахъ, якъ дытыну... Бо такы дытыною й булы, паврятъ чы було й шистнадцять годивъ, якъ ихъ винчалы... На другой рикъ мамаша ваша прыйхалы погостюваты до родытеливъ. Охъ, краще-бъ було имъ не йиздиты! Воны гостюють тамъ, а папаша тутъ бенкегують та въ карты грають... Найбильшъ любилы у картъ граты... А що воны тыхъ грошей попрогравалы!.. И хто ихъ тилько не обдышравъ?.. Бувало день и нічъ музыка реве, пивчи деруть горлянку!.. Наклыкаютъ парубкивъ та дивчатъ... Отоди чортъ пиднисъ Луньку—красыва була! ну й вподобалась панови... Ажъ ось прыйхалы пани до дому, якъ разъ воны тоди важки ходылы вами. Панъ зпершу прыховувалы Луньку, а дали якосъ все ѿ выяснилося... Видтоди почалысь сварки, слёзы, дорикання!. Пасля Луньки, зъявилася Пашка, дали Мотря... Та

всіхъ ихъ и не переличышъ!.. И почалы ваша маты цобыватысь. Було прыбіжать у спальню, ухоплятся за груды та якъ закрычать: охъ, серце, серце!.. Ажъ ось и вы знайшлися, — папаша нібы трохы скаменулысь; але черезъ скілько місяцівъ зновъ пишло по-старому. Скілько разівъ хотілы мама кынуты папашу, такъ родытели ихъ, стало бытъ ваши дидушка и бабушка, якъ почнуть стыдты ихъ та вговорюваты: „Хиба, кажутъ, можна законъ ламатъ? Нихто тебе не сылувавъ, сама пишла за нёго; а колы пишла, дакъ и жывы“. А дидушка ще було й додатутъ поговирку: „бачылы очи що куповалы!..“ онъ - що. Якъ тамъ, кажутъ, ни жытымешъ зъ мужомъ, та все-жъ у закони; а покинешь ёго, то таке тоби прызвыше прылиплять, що мы того сорому не пережывемъ!..“

Орыся. Выходыть: хочъ жывцемъ пропадай, а жывы зъ чоловикомъ, который надъ тобою знущается, зневажає?..

Нянька. А вже-жъ. И въ церкви промовляютъ, якъ винчають, щобъ жона боялася мужа.

Орыся. Бояться тоди, якъ йе за що бояться.

Нянька. Хто ёго зна, якъ тамъ воно означа!.. Законъ вже такій.

Орыся. Ни, нянько, колы чоловикъ лама прысягу и жону миняе на другихъ, то жона мае владу кынуты мужа.

Нянько. Ни, недзя, законъ!..

Орыся. Тилько що мама дуже любыла папу й не могла ёго кынуты; певно, вона дуже шанувала своихъ родытэльвъ, не хотила ихъ зобидты и прынесла себе въ жертву...

Нянька. Може й такъ... А тилько що проты закону ніякъ не можна—великій грихъ!.. Почалы ваша мама хвориты та сохнуты... Найбильшъ жалувалысь на серце, що все воно имъ нимило... Якось у-литку взялы вони вась за ручку й пишли въ садъ проходытысь....

Орыся. Це я прыгадую... Якайсь трапыўся надзвычайный выпадокъ: мама плакала дуже, потімъ хутко повела мене въ домъ...

Нянька. Панъ бавывся зъ Хроською у бесидцп, а воны й побачылы... Якъ убиглы пани въ спальню, ухопылыся за сердце, та немовъ замерлы... Видтоди вже воны и не всталы зъ лижка... А черезъ тыжденъ и Богу душу виддалы. Царство небесне, вичный покій ихъ душечци...

Орыся. Вы таки новыны мени розсказалы, про котри мени й въ думкахъ не верзлося.. И писля цѣго я мушу почтуваты моего отця?

Нянька. О, що це вы кажете? А якъ-же-жъ?

Орыся. За вищо?

Нянька. Та Господь зъ вами, воны-жъ вамъ отецъ!...

Орыся. Винъ доконавъ мою матиръ, випъ!.. Ни, бильшъ нема мени за що ёго почтуваты!.. Вы жахаетесь.. Жахаетесь того, що не вмієте всѣго того розумомъ обсягнути, про вищо заразъ розсказалы мени. А може й краще воно?.. Бо колы-бъ вси люде заразомъ прозріли и змогли зрозумити, що йе промижъ ныхъ таки, у котрихъ пидъ овечною шкурою ховається звіряча душа та жорстоке сердце, то певно на свати вчынвся-бъ великий гвалтъ...

Нянька. Та мабуть такы оде чы не кинецъ свита?

Орыся. Може й справди мы на зблаженни нового стовп-творення!..

Нянька. А якъ ховалы паню, зъ якою пыхою, такъ не- наче у казци я те чула, або у си бачыла. Вси музыки, пивчи и дзвирськи булы зодянгнени у чорне зъ билымы брозументамы. А попивъ-попивъ, то лыбонь ажъ шисть ихъ будо!.. Зъ усіи околыци позъиздышались паны, вси дывувалися... Якъ прынеслы на кладовыще, постановылы домовыну биля склепу, заразъ одынъ пипъ вынявъ зъ кышени бамажечку и почавъ чытать; довго, довго щось чытавъ, а паны все слухали та хыталы головамы... У мене ажъ ногы зомлилы стоючы... Якъ проспивалы: „со святыми!..“ папаша якъ прыпалы до домовыны, якъ почалы голо- сыты!.. Ледве, ледзе ихъ видирвали видъ труны. Все кричали: „просты мене, Мархвинько!..“

Орыся. Яке лыцемирство!.. Яка малёвныча забавка по чуттяхъ, яке жыве повождение!.. (*Зарыдала и впала на подушки*).

Нянька. Отакои! Чого-жъ плакаты? Не тревожте вже ихъ кисточокъ!.. Вы думаете, легко ихъ душеньца, якъ вы оде голосыте?.. Нехай имъ на тимъ свити полегкістъ та спокій!..

Орыся. А таткови на цимъ?

Нянька. Не кажить такъ, голубонько! Может папаша каються, отъ—якъ каются!.. Почемъ знать?..

Ява 2-я.

Ти же и Дося.

Дося. Панночко! Тамъ прыйшовъ до васъ Якивъ башмачныкъ?

Орыся. Чого ёму?

Дося. Баже: „Пиды, скажы, щобъ дозволыны доступыты“..

Орыся. Пьяній певно?

Дося. Ни, не видко, щобъ... Балака якъ-слидъ.

Орыся. Впусты ёго. (*Дося пишила*).

Нянька. А я-бъ не пустыла, завжды чортъ-зна що варяка, про волю то що... Ажъ боляче слухаты!.. Що ёго сердечного пополупылы за ту волю, отъ же не кается!.. Запекла людина! На мою думку, ни яка скотына не выдержала - бъ столько бійкы, сколько ёго полосували.

Орыся. Що де вы кажете? Невже ёго такъ багато былы?

Нянька. Хиба тилько ёго?

Ява 3-я.

Ти же и Якивъ

Якивъ. Панночко! Позвольте промовыты до васъ слово. Якъ мы пиддани ваши, бо мы за вашою мамашою прыйшли у придане, то надъ намы найвыща роля ваша. Такъ подозвольте мени постраждать,—я во зюю прыйняты всю кару!..

Орыся. Яку кару?

Я ки въ. За Юрка! нехай мене панъ закатають на смерть,
а Юрка нехай помылюютъ.

О ры ся. Ни, Якове, коженъ чоловикъ повиненъ самъ
несты кару за свою провыну.

Я ки въ. Якъ теперь Юрка упіймалы...

О ры ся. (*Зз страхомъ*). Хто це вамъ сказавъ?

Я ки въ. Заразъ Прохоръ прыйхавъ зъ городу й бачывъ
своими очима, що Юрка вже ведуть.

О ры ся. Ведуть?

Я ки въ. Въ залиахъ ведуть.

О ры ся. (*Кръчишъ*). Въ залиахъ? Спасыби, спасыби вамъ,
Якове, за ваше добре серде... Але не вы, а я мушу захисты
Юрка. Чы далеко ёго ведуть?

Я ки въ. Ось-ось скоро и въ дверь уведуть...

О ры ся. Досю! Бижы назустричъ и скажы, щобъ Юрка
заразъ сюды велы. Скажы, що я такъ велю,—я господыня!

Я ки въ. Именно господыня, наша прырожденна господыня.

О ры ся. Скажы, що якъ воны посміють не послухаты
мене, то буде имъ горе!—Чуешъ?

Д ося. Чую, панночко! (*Хутко пишила*).

Я ки въ. А вже-жъ!.. Першъ усёго васъ повинни слухаты.
Звелилы бъ вы мени що завгодво зробыть—васъ послухаю,
вамъ скорюсь и все зроблю; а щобъ падо мною показувавъ
владу Вартоломей, чы бухветчыкъ?.. (*Пада на вколошки*). Ще
разъ благаю, подозвольте за Юрка постраждаты! Нехай вlip-
лять мени 750 лозъ и буде якъ-разъ десять тысячъ. Я вси
удары переличывъ, все у мене закарбовано!..

О ры ся. Встаньте, Якове! (*Пидводыть ею*). У васъ добре
серце, благородна душа... Я дуже вдична вамъ за вашу щыристъ;
але жертвы вашои я не прыйму. Въ Юрковій провыни половина
провыни моей, й мы мусымо вдвохъ одбувагы кару!..

Я в а 4-я

Ти-жъ и Дося.

Д ося (*вбигле*). Ведуть, ведуть Юрка!

Ява 5.

*Ти-жъ, Юрко (въ зализахъ), Вартоломей, два человека и де-хто
зъ дверни.*

Орыся. Геть заразъ ланцюги!..

Якивъ (*Вартоломееви*). Ты чуешь, катюго! Панночка, пры-
рожденна твоя господыня, приказують зализа знять?

Вартол. Щобъ не втикъ...

Юрко. Пидіймы, Вартоломею, очи до горы та глянь лю-
дямъ въ вичи. Хиба я зугаренъ втикты? Ты хотивъ показаты
надо мною свою волю и силу!...

Орыся. Здіймить заразъ зализа!

Вартол. Ежелы што... (*До людей*). Одимкнить. (*Здій-
маютъ зализа*).

Орыся. До мене, Юрку! Ты мій мужъ, — я це прывселядно
кажу. Не схозвався ты?.. Та все ривно я скоро сама бъ тебе
видшукала.

Юрко. Не хытрый я... зразу впизналы...

Ява 6-я.

Ти-жъ и Сылыхонъ

Сылыхонъ. Панъ прыйихалы!

Орыся. Прыйихавъ?.. Стій, Юрку, тутъ била мене.

Ява 7-я.

Ти-жъ и Пидгайный.

Пидгайн. (*входить*). А, впіймалы? Зачимъ прывелы ёго
въ хоромы? Въ холодну ёго!... (*Люде кыдаются на Юрка*).

Орыся Стійте! (*Заступа Юрка*). Ёго тутъ мисце, била
мене.

Пидгайн. Що? Ты сміешь такъ казаты? Ведіть ёго въ
холодну!

Орыся (*хапае кинжалъ*). Ни, не поведете! Тату, схамениться! Кого кажете весты? Мужа вашои дочки, батька моего сына?—Не попущу!..

Пидгайн. Винъ мій пидданий? Винъ мій найлютишый ворогъ!.. Берить ёго!..

Орыся. А ви зъ мисца! Я, ваша прырожденна господыня, велю вамъ не чипать Юрка!

Пидгайн. Такъ ты ось якъ? Ты тутъ господыня, а не я?.. (*Пидбига до Юрка и хоче его вхопыты*).

Яківъ (*кыдається ему въ ноги*). Пане! Быйте мене, а Юрка помылуйте!.. Вбыйте мене!..

Пидгайн. (*видкыда ногою Якова*). Геть! (*Бъе Юрка по щоци*). Рабъ гыдкий, мерзеный!..

Орыся. Ахъ! Карай мене Боже!... (*Заносыть кинжалъ надъ батькомъ и падае мертвю*).

Пидгайнъ. На батька?!..

Юрко. Що зъ нею? (*Прыпада*). Мертвя!.. Померла!.. Вона померла!..

Пидгайн. Померла? Не може буть!.. (*Прыпада до Орыси*). Не дыше!.. Холове!.. (*Схопыўся*). Що жъ дѣ?..

Нянка. Це кара Господева!.. Убылы жинку, убылы дочку, убийте-жъ ще й онука!.. (*Кыдається до люльки, бере дытыну и пидноситъ до него*). А потимъ и насъ всіхъ закатуйте!..

Пидгайн. Боже! гневъ Твій праведный и кара Твоя занадто мала... (*Схопыўся за голову*).

Ява 8-я.

Ти-жъ и бухветчыкъ.

Бухветчыкъ. Становый прыйихавъ, каже: по „неотложному дилу!“

Ява 9-я.

Ти-жъ и становыи.

Становыи. Прошу прощенія! Чиновникъ отъ министерства приглашаетъ васъ пожаловать завтра, въ 10-ть часовъ

утра, въ церковь для присутствованія при чтеніи Высочайшаго Манифеста объ освобожденіи крестьянъ.

Пидгайна. Свершилось!.. Ахъ, чому вы не зъявились хвыльною ранишъ,—я може не бувъ-бы прычыною смерты моей единої дочки!..

Становы й. Неужели?...

Крестьянe (*впады на склонишки*). Боже Мылосердны! Ты зглянувся надъ нами бидымы! (*Прыпадають лыцемъ до долинки*).

Юрко. На вищо мени теперь воля?.. (*Ламае руки*). Орысю, Орысю!.. (*Хапае кинжалъ*) Не хочу, не могу я безъ тебе житы!..

Пидгайна. (*одийма у нею кинжалъ*). Ты мусышъ житы за для твого сына и моего онука!..

Юрко (*прыпада до трупа*). Охъ, Орысю, Орысю!...

Зависа.

Л. М. Кропивницкій.

